

VŠEOBECNÝ APELAČNÍ SOUD V PRAZE

Boris Šalák

Úvod

Tato studie se zabývá dějinami Všeobecného apelačního soudu v Praze v době josefínské a předbřeznové, respektive zjišťuje, jaké postavení tento soud v kontextu dobové justiční soustavy zaujímal.¹ Koncentruje se zejména na jeho organizaci a působnost. Všeobecný apelační soud v Praze patřil mezi nejvýznamnější soudní instituce své doby na našem území. Jednalo se o druhoinstanční soud s pravomocí civilní i trestní, jehož soudní obvod tvořily Čechy. Fungoval mezi lety 1783 až 1850, což je zároveň časový výsek, na který se tato práce koncentruje. Nejednalo se však o instituci novou, byl pokračovatelem Apelačního soudu v Praze. Roku 1850 byl pak v rámci reformy soudnictví transformován ve Vrchní zemský soud v Praze.

Práce je rozdělena do několika kapitol. Nejprve je velmi stručně popisována historie apelačního soudu před rokem 1783. Cílem druhé kapitoly je seznámení se s tehdejší soudní soustavou, respektive se soudnictvím obecně. Následně je věnována pozornost organizaci soudu, čímž je míněno nejen jeho personální složení, ale i vnitřní úřední postupy této instituce. V dalších kapitolách je pak zkoumána působnost soudu a také pravidla, jimiž se proces před tímto soudem řídil. Poté je zmíněna zvláštní působnost tohoto soudu, který byl zároveň hejtmanstvím německých lén. Poslední kapitola je věnována reorganizaci soudu na Vrchní zemský soud v Praze. Na závěr je připojen seznam použitých pramenů a literatury.²

Tomuto soudu věnovali svoji pozornost zejména tři autoři. Jednalo se o J. Auersperga, J. F. Schmidta a V. Zdeňka.³ Zmínění autoři se zabývali dějinami Apelačního soudu v Praze včetně období po roce 1783. Z našeho hlediska jsou obzvláště hodnotné první dvě monografie, neboť jejich autoři u tohoto soudu v předmětném období zastávali funkce apelačních radů. Česky psaná práce knihovníka Vrchního soudu v Praze V. Zdeňka je v zásadě výtahem Schmidtovy monografie doplněným o několik informací ohledně Vrchního soudu v Praze, tj. z období po roce 1850. Z tehdejších autorů zmíníme také F. X. Haimerla, profesora lenního práva na pražské univerzitě, který se zabíral (všeobecným) apelačním soudem jakožto hejtmanstvím německých lén.⁴ Z přehledových prací ohledně správního vývoje v Habsburské monarchii je nutno odkázat na díla Ch. d'Elverta, A. Domina-Petrushevecze a I. Beidtele.⁵ Moderní česká odborná literatura se tomuto tématu příliš nevěnovala. Je však nezbytné výslovně jmenovat V. Šolleho, který ve svých pracích důkladně popsal fungování soudnictví v době předbřeznové.⁶

Na tomto místě je také žádoucí zmínit význam této instituce pro vývoj soudnictví na našem území. Rakouské soudnictví doby josefínské a předbřeznové, ač v zásadě již moderní, v sobě obsahovalo velké množství starších prvků. Všeobecné apelační soudy jakožto instituce státní a plně byrokratizovaná tak již samotnou svojí existencí přispívaly

k centralizaci, byrokratizaci a etatizaci justice. Z tohoto hlediska je škoda, že pražskému všeobecnému apelačnímu soudu nebyla moderním bádáním věnována větší pozornost. A právě tento nedostatek se tato práce snaží odstranit.

1. Apelační soud v Praze před rokem 1783⁷

Nejprve by bylo vhodné říci si několik slov o přímém předchůdci Všeobecného apelačního soudu v Praze, kterým byl Apelační soud v Praze. Tento soud byl založen v roce 1548. Od počátku byl výhradně královským, a tedy nestavovským soudem. Zároveň je pokládán za jednu z prvních byrokratických státních soudních institucí v našich dějinách. Jednalo se o odvolací instanci zejména proti rozhodnutím městských soudů ve věcech civilních i trestních. Působnost apelačního soudu měla být celostátní, tj. pro všechny země České koruny, leč hlavně z počátku nebyla ve vedlejších zemích bezvýhradně přijímána. Tento problém se týkal v první řadě moravských měst, kde byl vyřešen až v průběhu 17. století. Rozsáhlými reformami prošel soud v letech 1628 a 1644, kdy obdržel nové instrukce. Druhá z nich, tzv. linecká instrukce z 26. listopadu 1644, se stala základem fungování soudu až do roku 1783. V 17. a 18. století dochází k rozšiřování kompetencí soudu. Na apelační soud byla v roce 1651 Ferdinandem III. přenesena agenda hejtmanství německých lén.⁸ Naopak územní působnost soudu byla postupně zmenšována, zprvu zejména o území ztracená ve válkách. Roku 1753 byl zřízen Apelační soud v Brně pro Moravu, takže působnost Apelačního soudu v Praze zůstala omezena jen na Čechy a české Slezsko.

Základem vnitřního uspořádání apelačního soudu v 18. století byla nadále linecká instrukce, avšak její ustanovení byla průběžně měněna dalšími předpisy, obzvláště pak dodatkem k instrukci z roku 1763. Dle linecké instrukce se soud skládal z presidenta a šestnácti radů. Počet radů byl postupně rozšiřován. Vedle řádných radů působili u soudu i radové mimořádní (neplacení). Kancelář soudu se skládala ze dvou expedic, české a německé, každou z nich vedl příslušný sekretář. Původně poměrně malý počet dalších zaměstnanců kanceláře byl hlavně na přelomu 17. a 18. století značně rozšířen. Apelační soud byl v civilních věcech příslušný pro rozhodování o odvoláních proti rozhodnutím některých prvoinstančních soudů, v první řadě se jednalo o soudy královských měst. Na trestním řízení se tento soud měl dle hrdelního řádu Josefa I.⁹ podílet prostřednictvím vyřizování odvolání od podřízených hrdelních soudů, vypracováváním dobrozdání k žádostem o milost a konečně udílením právních naučení. Další významné změny v oblasti trestní působnosti tohoto soudu přinesla Theresiana.¹⁰ Apelačnímu soudu taktéž náležel podíl na správě podřízených soudů.

2. Právo a soudnictví v době josefínské a předbřeznové

2.1 Přehled legislativy

V době josefínské došel právní řád značných změn. Občanské právo hmotné upravoval Všeobecný zákoník občanský z 1. listopadu 1786 (č. 591 sb. j. z.) účinný od 1. ledna následujícího roku. Obsahoval však pouze obecná ustanovení a práva osob. Komplexní úpravu přinesl až Všeobecný občanský zákoník (ABGB) z 1. června 1811 (č. 946 sb. j. z.), který nabyl účinnost 1. ledna 1812. Základním kamenem josefínských reforem v oblasti civilního práva procesního byl Obecný soudní řád (OSŘ) z 1. května 1781 (č. 13 sb. j. z.)

účinný od 1. ledna 1782. Dále je nutno zmínit jurisdikční normu pro Čechy z 11. února 1784 (č. 237 sb. j. z.) s účinností od 1. července téhož roku. Vnitřní jednací řád soudů a spisovou manipulaci upravovala Všeobecná soudní instrukce (VSI) z 9. září 1785 (č. 464 sb. j. z.), která byla subsidiární normou i pro řízení trestní.

Základní úpravu hmotného práva trestního přinesl Všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestání z 13. ledna 1787 (č. 611 sb. j. z.). Byl nahrazen Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích z 3. září 1803 (č. 626 sb. j. z.), který nabyl účinnosti 1. ledna 1804. Trestní právo procesní nejprve upravoval Obecný soudní řád kriminální (OSŘK) ze 17. června 1788 (č. 848 sb. j. z.) s účinností od 1. srpna téhož roku, od roku 1804 pak nabyla účinnosti procesní úprava obsažená v Zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích nazývaném též Franciscana.

2.2 Soustava civilních soudů¹¹

Soudní systém doby josefínské a předbřeznové byl třístupňový. Obecnými soudy první instance byly v první řadě magistráty měst a vrchnostenské justiční úřady. Jak magistráty, tak vrchnost měly soudní pravomoc delegovanou od státu. Magistráty se soudní pravomocí se dělily na plně regulované a syndikalizované.¹² Zbylé magistráty neměly pravomoc soudit, ledaže jim bylo výslovně poskytnuto oprávnění k vedení pozemkových knih (popř. k výkonu některých dalších nesporných agend), jinak se jejich agenda omezila jen na záležitosti místní policie. Vrchnost vykonávala soudní pravomoc zejména prostřednictvím justičních úřadů.¹³ Jistá část soudní agendy byla taktéž svěřena vrchnostenským hospodářským úřadům. Pokud vrchnost neměla svého justiciáře, musela soudní agendu přenést na určený magistrát (tři v rámci kraje) a platit za její výkon. Od roku 1814 bylo dovoleno tuto agendu delegovat i na jiné justiční úřady.

Mezi privilegované soudy na prvním místě patřily soudy zemské.¹⁴ Tyto soudy byly příslušné v záležitostech fisku, šlechty, duchovenstva, zemských desek atd. V případě českého zemského soudu nelze zapomenout ani na agendu vnitrostátních zeměpanských lén.¹⁵ Mezi kauzální soudy (privilegierte Causalgerichte) řadíme soudy horní a soudy obchodní a směnečné. Horní soudy¹⁶ řešily sporné i nesporné záležitosti vyplývající z provozování hor i kázně úředníků a pracovníků. Dále v sídlech báňských úřadů fungovaly tzv. substitute horních soudů, jak zeměpanské, tak patrimoniální, příslušné zejména pro přípravné řízení. Soudy směnečné a obchodní měly na starost věci směnečné, vzájemné obchodní vztahy mezi obchodníky a továrníky, spory z obchodních pohledávek proti pozůstalostem obchodníků a příslušné exekuce. Roku 1786 byly sloučeny s magistráty hlavních měst zemí (Praha, Brno, Opava), v jejich rámci poté působily jako samostatné senáty s vlastními protokoly a registraturou.

Všeobecnou druhou instancí byly všeobecné apelační soudy, třetí pak Nejvyšší justiční úřad, kterému náležela i vrchní správa soudnictví. K roku 1849 v Čechách působilo jako obecné civilní soudy 198 magistrátů (Praha, 55 královských měst, 142 municipálních měst) a 868 justičních úřadů.¹⁷

2.3 Soustava trestních soudů¹⁸

Základem systému reformy trestního soudnictví doby josefínské byl patent o novém uspořádání trestní soudní pravomoci z 20. srpna 1787 (č. 712 sb. j. z.), byť z něj byly realizovány pouze obecné zásady. Kriminální zločiny (dříve hrdelní) byly v první instanci

stíhány kriminálními soudy. V českých zemích se jednalo o magistráty (resp. o jejich příslušné senáty) pověřených měst a ve Slezsku také o knížecí soud na Jánském Vrchu. Svým původem navazovaly na hrdelní soudy doby tereziánské. Začátkem roku 1792 jich bylo v Čechách dvacet šest, na Moravě třináct a ve Slezsku dokonce sedmáct. Tento počet byl však od počátku pokládán za příliš veliký, a proto byl postupně zmenšován se záměrem, aby na každý kraj připadl jeden kriminální soud. K roku 1845 bylo v Čechách¹⁹ dvacet kriminálních soudů, šest na Moravě a tři ve Slezsku.

Soudcem kriminálního soudu se mohl stát muž, starší dvaceti čtyř let, zachovalých mravů, znalý právních věd a s praxí v kriminálním soudnictví, který složil příslušnou zkoušku. Laickými přísedícími byli taktéž muži starší dvaceti čtyř let, dobré pověsti, nestranní a gramotní, nesmělo se však jednat o duchovní, vojáky, státní úředníky, osoby graduované a ani o šlechtu. Kriminální soud byl místně příslušný k vyšetřování všech kriminálních zločinů spáchaných v jeho obvodu a k vyšetřování i souzení pachatelů, kteří byli v jeho obvodu dopadeni. Ve věcné příslušnosti byl rozdíl mezi obyčejnými kriminálními soudy a kriminálními soudy hlavních měst zemí. Jen tyto byly dle § 221 první části Franciscany příslušné k stíhání některých zločinů proti státu (velezrada, padělání peněz) a taktéž k stíhání privilegovaných osob.²⁰ Druhým stupněm byly vrchní kriminální soudy, třetím Nejvyšší justiční úřad.

Kromě kriminálních zločinů existovaly ještě zločiny politické (Všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestání) nazývané posléze těžkými policejními přestupky (Franciscana).²¹ Pro jejich stíhání byly v první instanci příslušné, jakožto politické úřady soudní, řádně obsazené magistráty, vrchnostenské úřady a policie. Ve druhé instanci těžké policejní přestupky stíhala v součinnosti s krajskými úřady gubernia, ve třetí Spojená česko-rakouská dvorská kancelář. Trestní agendu ohledně vojenských osob měla na starost vojenská soudní soustava. Na základě trestního zákona důchodkového z 11. července 1835 (č. 112 sb. pol. z.) taktéž existovala samostatná soudní soustava důchodkových soudů.

2.4 Kriminální řízení dle Franciscany

Jak Obecný soudní řád kriminální, tak procesní část Franciscany byly založeny na důsledném uplatnění inkvizičního principu, tajného a písemného řízení a zákonné teorie důkazní. První fází kriminálního řízení bylo předběžné vyšetřování, tedy pátrání po zločinu, respektive po zločinci. Tuto fázi řízení mohla provádět i politická vrchnost. Její součástí bylo zatčení podezřelého, jeho předběžný výslech, právoplatné obvinění a předání řádnému, místně příslušnému, kriminálnímu soudu první instance. Postup řízení pokračoval řádným vyšetřováním, jehož cílem bylo získání podkladů pro nalézací řízení (výslechy svědků, konfrontace). Na jeho počátku byl podezřelý většinou vzat do vyšetřovací vazby. V rámci tohoto vyšetřování byl proveden řádný výslech obviněného. Řízení (i výslech) vedl soudní komisař, výslechu museli být přítomni dva laičtí přísedící soudu jako svědkové. Komisař vedl jako podklad pro soudce-referenta zvláštní deník, tzv. deník vyšetřovance.

Třetí fází řízení bylo řízení nalézací. Podkladem rozhodování soudu byly deník vyšetřovance a další písemné důkazy. Soud musel být obsazen (§ 418 první části Franciscany) nejméně pěti soudci, z toho třemi zkoušenými (kriminálními soudci), a jedním soudním písařem. Pokud nebyl soud v této fázi řízení řádně obsazen, musel být (§ 419) případ delegován na kriminální soud zemského hlavního města, případně na jiný kriminální soud.

Vynesení rozsudku mělo nastat do osmi dnů od uzavření vyšetřování (§ 421), tato lhůta mohla být prodloužena maximálně na třicet dnů. Rozsudek mohl znít na zproštění viny (prokázaná nevina, zakládal překážku *res iudicata*), odsouzení (konstatování viny a uložení trestu) nebo na ukončení vyšetřování pro nedostatek důkazů. Pokud se nejednalo o rozsudek podléhající schválení vyšší instancí, musel být rozsudek odsouzenému bezodkladně oznámen.

3. Organizace soudu

3.1 Vznik soudu

Všeobecné apelační soudy v dědičných zemích byly výlučnými soudy druhé instance. Jednalo se o instituce zeměpanské a plně byrokratizované. Slovo „všeobecný“ v názvech těchto soudů odkazovalo na jejich funkci všeobecné druhé instance pro civilní obyvatelstvo, v protikladu k Vojenskému apelačnímu soudu ve Vídni²² a odvolací stolici bolzanského tržního magistrátu.²³ Prvním soudem tohoto druhu se stal Všeobecný apelační soud pro Dolní Rakousy (respektive pro Rakousy nad i pod Enží) ve Vídni, který byl zřízen patentem z 11. dubna 1782 (č. 43 sb. j. z.) a dvorním dekretem č. 47/1782 sb. j. z. a začal působit 1. května téhož roku. Jednalo se v zásadě o vzorovou instituci, na jejímž příkladě byly reorganizovány dosavadní apelační soudy a zřizovány nové.²⁴ Ostatně zřizovací instrukce dalších všeobecných apelačních soudů odkazovaly na výše zmíněné normy jako na podpůrný pramen. Na základě patentu z 6. prosince 1781 zanikly k 1. červnu 1783 apelační směnečné soudy, respektive byly včleněny ve všeobecné apelační soudy.²⁵ Všeobecné apelační soudy byly podřízeny Nejvyššímu justičnímu úřadu.

Všeobecný apelační soud v Praze²⁶ byl reorganizován na základě dvorního dekretu z 12. dubna 1782 (č. 44 sb. j. z.) s předpokládanou účinností od 1. května 1782. Stejnou normou byl zřízen Všeobecný apelační soud v Brně pro Moravu a Slezsko. Další organizační instrukci představoval dvorní dekret ze 7. dubna 1783,²⁷ který stanovil datum aktivování pražského soudu na 1. červen 1783.²⁸ Personální statut soudu byl určen dvorním dekretem č. 147/1783 lit. c) sb. j. z.

3.2 Personální obsazení

Co se personálního složení Všeobecného apelačního v Praze týče, skládal se zpočátku z presidenta soudu, vicepresidenta a sedmnácti radů.²⁹ K pomocným úředníkům náleželi čtyři sekretáři soudu, tři radní protokolisté a expeditor. Personál kanceláře soudu měl Všeobecný apelační soud v Praze původně společný se zemským soudem. Jelikož oba soudy sídlily v budově bývalého jezuitského profesního domu na Malostranském náměstí, bylo toto opatření přijato ke snížení nákladů. Ostatně stejné řešení bylo přijato i pro Vídeň a pro Brno. Společný kancelářský personál se skládal z vedoucího registratury (registrátora), úředníka podatelny (*Protocollista Exhibitorum*), jeho dvou adjunktů, osmi úředníků registratury (registrantů), dvaceti kancelistů,³⁰ osmnácti sluhů³¹ a topiče. V žádné kategorii (č. 47/1782 sb. j. z.) zaměstnanců všeobecných apelačních soudů již neměli působit mimořádní, popřípadě jiní neplacení zaměstnanci.³²

V čele Všeobecného apelačního soudu v Praze stál panovníkem jmenovaný president, který zároveň zastával úřad nejvyššího hofmistra Království českého, presidenti soudu byli zároveň tajnými rady s titulem *excelence*. President nemusel mít český indigenát³³

ani být katolíkem. Kandidáta na tuto pozici navrhol Nejvyšší justiční úřad.³⁴ President skládal přísahu před Nejvyšším justičním úřadem, který mu taktéž vydával po složení přísahy jmenovací dekret (č. 47/1782 lit. m) sb. j. z.). Do funkce byl instalován jménem panovníka nejvyšším purkrabím (č. 147/1783 lit. d) sb. j. z.). Presidentovi náleželo vedení soudu. V nepřítomnosti byl zastupován vicepresidentem. Vicepresidenta taktéž jmenoval panovník. Příkladu zprvu skládal před Nejvyšším justičním úřadem (č. 147/1783 sb. j. z.). Posléze však bylo dvorním dekretem z 5. července 1816 (č. 1262 sb. j. z.) stanoveno, že přísahu má skládat do rukou presidenta soudu.³⁵ Do funkce byl také instalován presidentem. O postavení vicepresidentů sborových soudů obecně pojednával dvorní dekret z 3. května 1782 (č. 49 sb. j. z.). Z jeho povinností zmiňme např. vyšetřování průtahů způsobených referenty všeobecných apelačních soudů (dvorní dekret č. 489/1785 lit. nnn) sb. j. z.). Co se platy týče, president pobíral šest tisíc zlatých konvenční měny ročně, vicepresident čtyři tisíce zlatých.³⁶

Jak již bylo řečeno výše, radů Všeobecného apelačního soudu v Praze bylo z počátku sedmáct. Z důvodu neustálého nárůstu agendy³⁷ byl počet radů navyšován. Toto navyšování mělo být pouze provizorní, bylo předpokládáno, že časem bude jejich počet opět snížen. Roku 1820 byl počet radů zvýšen na osmáct, roku 1831 na dvacet a roku 1844 na dvacet dva. Ačkoli zákon zakazoval přijímat mimořádné zaměstnance, neustálý nedostatek radů vedl od 20. let 19. století u této instituce k praxi, že radové zemského soudu a pražského magistrátu se souhlasem Nejvyššího justičního úřadu byli přidělováni v případě potřeby (ad hoc) do jednotlivých senátů všeobecného apelačního soudu.³⁸ Ani radové všeobecného apelačního soudu nemuseli mít český inkolát a být katolíky. Radové měli být na základě dvorního dekretu z 29. ledna 1789 (č. 964 sb. j. z.) vybírání dle schopností a zásluh především z řad radů zemského soudu a pražského magistrátu, byli jmenováni na návrh presidenta všeobecného apelačního soudu po vyjádření Nejvyššího justičního úřadu panovníkem.³⁹ Zákon z 6. srpna 1790⁴⁰ stanovil, že návrhy panovníkovi ohledně obsazení míst radů nedává president, ale plné radní shromáždění. Radové (stejně jako ostatní personál) skládali služební přísahu před všeobecným apelačním soudem, soud poté vydal jmenovací dekret (č. 47/1782 lit. m) sb. j. z.). Rada tohoto soudu měl mít dle dvorního dekretu z 5. září 1783 (č. 183 sb. j. z.) a dvorního dekretu č. 47/1782 lit. h) sb. j. z. stejné hodnostní postavení jako rada královského gubernia. Rozdělení radů do tří lavic podle stavovské příslušnosti, jak bylo před rokem 1783, bylo zrušeno, hodnostní postavení radů záviselo bez ohledu na stavovskou příslušnost na jejich služebním stáří (č. 47/1782 lit. g) sb. j. z.). President mohl radovi na zotavení udělit šestitýdenní dovolenou.⁴¹ Do Vídně se mohl rada odebrat jen se souhlasem Nejvyššího justičního úřadu. Radové nesměli vykonávat jiná zaměstnání. Radové již neměli zasedat v mimosoudních komisích, výjimku tvořilo jedno místo u královské komise pro dědickou daň. Nadále byl velký důraz kladen na zachování radního tajemství. Roční plat rady činil tisíc osm set zlatých. Dvorní dekret z 20. srpna 1790 stanovil, že plat radů má být zvýšen na dva tisíce zlatých ročně. Další zvyšování platů radů všeobecných apelačních soudů v dědičných zemích nastalo na základě dvorního dekretu ze 4. dubna 1807. Tento dekret stanovil, že jedné pětina radů každého všeobecného apelačního soudu má být plat zvýšen na dva tisíce pět set zlatých ročně. V případě pražského soudu se jednalo o tři rady.

Plat dvou sekretářů první třídy byl stanoven na tisíc zlatých ročně, dvou sekretářů druhé třídy na devět set zlatých a radního protokolisty⁴² na osm set zlatých. Zaměstnanci

soudu se museli spokojit se stálým platem, příjmy ze soudních poplatků plynuly státu, tedy nerozdělovaly se mezi zaměstnance, jak tomu bylo dříve u apelačního soudu. Sekretáře⁴³ jmenoval panovník, ostatní místa si obsazoval soud sám v plném radním shromáždění, což se týkalo i personálu, který byl společný se zemským soudem (č. 47/1782 lit. f) sb. j. z.). Dvorní dekret z 31. prosince 1803⁴⁴ však stanovil, že dříve než soud vydá jmenovací dekret, musí informovat o obsazení místa nadřízený úřad. K dalším postupným reformám ohledně obsazování míst došlo na základě dvorních dekretů z 10. května 1791 (č. 124 sb. j. z.), 23. února 1805 (č. 712 sb. j. z.), 2. října 1817 a dalších. Ve třicátých letech 19. století jmenoval sekretáře, radní protokolisty a vedoucí podatelny, spisovny a výpravny na návrh radního shromáždění všeobecného apelačního soudu Nejvyššího justičního úřadu. Ostatní místa si obsazoval soud sám.⁴⁵

President měl povinnost dle §§ 115 a 116 první části Všeobecné soudní instrukce jmenovat jednoho radu k dohledu nad kanceláří soudu (expedicí a registraturou).⁴⁶ Dohled měl být hlavně zaměřen na rozdělení práce a na správnost spisové manipulace. Zjištěné vady měl pomoci napravit, dále měl o nich referovat v radě. Také měl každý měsíc vedoucím pracovníkům kanceláře připomínat jejich povinnosti. Pokud zjistil pochybení konkrétní osoby, měl ji nejprve napomenout, v případě opakování ji měl nahlásit v radě soudu. Posléze byli pověřováni radové dva.

Spojení kanceláří obou zmíněných soudů se neukázalo být praktické. Roku 1792 se obě kanceláře opět osamostatňují.⁴⁷ Kancelář Všeobecného apelačního soudu v Praze se poté skládala ze dvou oddělení, ze spisovny a výpravny. Podatelna byla podřízena vedoucímu spisovny. Vedoucí spisovny (registrátor, Registraturdirektor) a výpravny (expeditor, Expeditordirektor) užívali titulu sekretáře všeobecného apelačního soudu. K roku 1805 se podatelna skládala z úředníka podatelny, jeho adjunkta a přiděleného kancelisty. Registratura z vedoucího (registrátora) a čtyř registrantů. Výpravna z vedoucího, deseti kancelistů a dle potřeby z kancelářských akcesistů.⁴⁸ Kromě tabulkových míst soud v kanceláři zaměstnával také dva až čtyři diurnisty. Podatelna se stala samostatným oddělením kanceláře až v roce 1820.⁴⁹ V téže době začali být některými činnostmi pověřováni také auskultanti působící u zemského soudu a pražského magistrátu.⁵⁰

Plat expeditora činil devět set zlatých konvenční měny, registrátora osm set zlatých, úředníka podatelny sedm set zlatých, jeho adjunktů a registrantů šest set zlatých, kancelistů první třídy pět set zlatých, kancelistů druhé třídy čtyři sta zlatých, kancelistů třetí třídy a soudních sluhů tři sta zlatých a topiče tři sta padesát zlatých. Z tohoto platu si však topič musel ještě vydržovat pomocníka.

3.3 Jednací řád⁵¹

Každé podání, které soud obdržel, muselo být nejprve vedoucím podatelny prezentováno a zapsáno do podacího protokolu (§§ 1 až 14 – I VSI). Rovněž byl učiněn krátký výtah podání (rubrika). K podacímu protokolu byl zároveň veden index. Podací protokol musel být každý den dvakrát předložen presidentovi, popřípadě vicepresidentovi (§ 16). Následně bylo potřeba zjistit, zda případ, kterého se podání týkalo, má již přiděleného referenta. Pokud tomu tak bylo, podatelna provedla příslušný záznam do podacího protokolu a do ternionu (§ 15). V opačném případě přidělil president (případně vicepresident) spis některému z radů dle svého uvážení (§§ 22 a 23). V důležitých záležitostech mohl jmenovat i koreferenta (§ 24). Důvody případného vyloučení rady z projednávání případu upravoval

§ 62. Každému z radů byl veden samostatný list (Referententernion), ve kterém byly na kalendářní rok chronologicky zaznamenávány přidělené případy (§§ 26 až 28). Referentův přednes měl být učiněn písemnou formou, pouze v případě krátkých a jasných záležitostí mohl být učiněn ústně. Kromě čísla jednacího a jména referenta měl obsahovat výtah ze spisu, referentův komentář a návrh rozhodnutí (§ 35). Referent měl na vypracování přednesu obecně osm dní, pokud se přednes týkal odvolání, doprovodných občanskoprávních i trestněprávních spisů, rekurzů a stížností na zmatečnost činila lhůta třicet dnů. President mohl tuto lhůtu dle potřeby prodloužit nebo zkrátit (§ 39).

Data zasedání soudu určoval president (§ 42). Zasedání se měla konat čtyřikrát týdně, a to v pondělí, v úterý, ve čtvrtek a v pátek, president mohl z důležitých důvodů dle potřeby počet zasedání měnit (č. 47/1782 lit. l) sb. j. z.), případně mohl svolat mimořádná zasedání (§ 43 – I VSI). Soud samozřejmě nezasedal o nedělích a zasvěcených svátcích. Prázdniny byly pro všechny soudy společné (§ 376 OSŘ). Vánoční začínaly 25. prosince a končily 6. ledna. Velikonoční prázdniny trvaly od květné neděle do velikonočního pondělí. Volno připadlo i na tři prosební (křížové) dny předcházející svátku Nanebevstoupení Páně (an den drei Bettagen in der Kreuzwoche). Poslední prázdniny začínaly na Boží Tělo a končily následující čtvrtek.⁵²

Nejprve měly být na zasedání přečteny došlé rezoluce a generálie obecně. Poté měly být projednávány nutné a naléhavé věci. Zbylé případy měly být seřazeny dle data prezentace. Avšak presidentovi (předsedajícímu) náleželo oprávnění tento pořádek měnit (§ 44 – I VSI). Při projednávání případu nejprve referent přečetl svůj přednes (§§ 47 až 49). Pořadí udílení slova i pořadí hlasování (Sitz und Stimme) se měla odvíjet od služebního stáří, a ne tedy od stavovské příslušnosti radů, jak tomu bylo dříve. Hlasovalo se od starších radů k mladším. První hlasoval referent. Pokud zasedání předsedal president, jako poslední hlasoval vicepresident (§ 54). Při projednávání poddanských, bankálních, fiskálních a podobných záležitostí musel být přizván zástupce (representant) příslušného úřadu (§§ 50 a 52), který měl nejen poradní hlas (votum informativum) hned po referentovi, ale v zákonem stanovených případech i sistační oprávnění.⁵³ Sistované rozhodnutí se spisem mělo být odesláno nejvyššímu justičnímu úřadu, který definitivně rozhodl. Pro řízení v případech projednávaných v první instanci horními soudy musel všeobecný apelační soud také přibrat odborného (horního) reprezentanta (§ 51 – I VSI). Při hlasování rozhodovala většina hlasů. Pokud president (předsedající) se závěrem nesouhlasil, bylo jeho separátní votum zaneseno do protokolu. Pokud však se závěrem nesouhlasil z důvodu jiného výkladu zákona, mohl požádat Nejvyšší justiční úřad o obecné naučení (§ 56). Při rovnosti hlasů rozhodoval sám (§ 59). President přijatý závěr formuloval dle většiny hlasů. Tento závěr byl zapsán do radního protokolu (§§ 64 až 72).⁵⁴ Zápis musel obsahovat předmět a strany sporu, mínění jednotlivých radů spolu s odůvodněním a přijatý závěr.

Záležitosti zákonodárství, ústavy a obsazování vlastních služebních míst projednával soud na základě josefínské instrukce (č. 47/1782 lit. k) sb. j. z.) v plné radě, ostatní záležitosti byly svěřeny pětičlenným senátům složeným z předsedajícího a čtyř radů.⁵⁵ Jednání senátu se musel také vždy účastnit sekretář a radní protokolista. Členy senátu jmenoval dle svého uvážení president,⁵⁶ po zahájení činnosti však již jeho složení nemohl měnit. Senátu předsedal president, vicepresident nebo služebně nejstarší rada. Radní protokoly senátů vždy musely být předloženy presidentovi a vicepresidentovi soudu, i když v senátu nezasedali (§ 70 – I VSI).⁵⁷

Tuto problematiku dále upřesňovalo nejvyšší rozhodnutí z 1. prosince 1821. Dvorní dekret z 29. července 1823 (č. 1957 sb. j. z.) následně stanovil povinné kvorum pro plenární zasedání soudu, pokud se nejednalo o záležitosti všeobecných nařízení, zákonodárství, organizace soudů a o záležitostech služební a povyšovací. Přítomen musel být president soudu a alespoň deset radů.

Definitivní podobu nabyla tato problematika až nejvyšším rozhodnutím z 21. dubna 1838.⁵⁸ Všeobecný apelační soud nadále rozhodovat ve třech typech zasedání. Prvním z nich bylo plné sezení (plenární zasedání). V jeho rámci se projednávaly normy, tj. nové zákony a nařízení, a dále spisy případů, které měly složit k poučení soudců. V plném sezení byl soud seznamován s dvorními dekrety o jmenování, pensionování, suspendování a propouštění státních i magistrátních úředníků. Taktéž zde byly projednávány referáty o přijetí, honorování a jiných služebních záležitostech úředníků i sluhů všeobecného apelačního soudu a projednávala se vlastní jurisdikce. Druhým typem byl rozšířený senát složený z předsedy a nejméně osmi radů. Do této kategorie příslušelo vyřizování posudků v předmětech zákonodárství, žádostí podřízených úřadů a soudů o obecné naučení a návrhů ke zřízení, obsazení nebo úřadování soudů. V rozšířeném senátu soud také rozhodoval o obsazování míst spolu s ostatními personálními záležitostmi justičních úřadů a soudů podřízených všeobecnému apelačnímu soudu. V tomto typu zasedání byly také projednávány referáty ohledně jmenování, suspendování a propouštění advokátů a notářů, zároveň se projednávaly záležitosti ohledně udělování, popřípadě o odnětí vysvědčení o způsobilosti soudců, auskultantů, advokátů a notářů. Z věcí správy soudnictví sem příslušely i záležitosti vizitací u soudů první instance. Co se vlastního výkonu soudnictví týče, rozšířenému senátu příslušely spory o pravomoc mezi podřízenými soudy a soudy zahraničními, projednávání neplatnosti nebo rozloučení manželství, prohlášení za mrtvého za účelem uzavření nového sňatku a konečně projednávání udílení trestu smrti. Ostatní záležitosti příslušely pětičlenným senátům složeným z předsedy a čtyř radů.

Na základě přijatého závěru měl být vypracován koncept rozhodnutí. Vypracováním měl být v případě zpráv pro vyšší instanci a v případě rozhodnutí dle § 251 OSŘ pověřen referent, v ostatních případech sekretář. Jednoduché záležitosti mohly být na základě závěru expedovány přímo (§ 73 – I VSI). Koncept vypracovaný sekretářem se nejprve předkládal referentovi, který jej po svém vyjádření dále zaslal předsedajícímu. Předsedající buď koncept schválil, nebo nařídil jeho projednání v zasedání (§§ 76–78). Koncept byl posuzován na základě jeho shody se závěrem.

O vlastní expedici pojednávala všeobecná soudní instrukce v §§ 89 až 99 první části. Nejprve měl být určen případný soudní poplatek.⁵⁹ Poté následovalo vypracování čistopisu. Kolacionování čistopisu s konceptem prováděl v případě rozsudků a jiných důležitých věcí spolu s příslušným kancelistou expeditor, v ostatních případech kancelista s přiděleným úředníkem registratury (§ 93). Poté následovalo podepisování čistopisu. Všeobecný apelační soud vydával rozsudky a rozhodnutí pod vlastním jménem.⁶⁰ Rozsudky podepisoval president (případně vicepresident) a sekretář (§ 84), presidiální nóty jen president (§ 79), žádost o dožadání president a sekretář (§ 80), výměry (Bescheid) a nálezy (Ratschlag) sekretář soudu (§ 83) a edikty president, vicepresident a dva radové (§ 87).⁶¹ Zprávy pro nejvyšší justiční úřad (§ 81) podepisoval president, vicepresident a příslušný referent. Příkazy pro podřízené soudy (Befehl) podepisoval president/vicepresident

a sekretář (§ 82). Dle Auersperga podepisoval dekrety prezident a sekretář, edikty pak prezident, viceprezident a jeden rada.⁶²

Následně putoval spis do registratury a čistopis byl po zaevidování do příslušné kolony podacího protokolu připraven k expedici (§ 96). Doručování probíhalo prostřednictvím soudních sluhů a pošty (§ 97). Potvrzení o doručení (na tzv. Tagzettel), respektive o předání pošty (Amtschein/Postschein) se po zaevidování v podacím protokolu předala do spisovny (§ 98).⁶³ O registratuře pojednávaly §§ 100 až 112 první části Všeobecné soudní instrukce. Ohledně uspořádání spisovny Všeobecného apelačního soudu v Praze lze odkázat na úvod k inventáři tohoto fondu. Úředníci registratury museli opisovat veškeré generálie a normálie do zvláštní knihy.⁶⁴ Ostatní spisy musely být evidovány v repertáři dvojího druhu, ve jmenném (strany) a v předmětovém. Také spisy vypůjčené z registratury musely být evidovány ve zvláštní knize.

3.4 Vrchní důchodkový soud v Praze

Z přidružených soudních institucí je nutno zmínit Vrchní důchodkový soud v Praze, který byl založen na základě důchodkového trestního zákona z 11. července 1835 (č. 112 sb. pol. z.) s účinností od 1. dubna 1836. Jednalo se o druhý stupeň soustavy důchodkových soudů. V první instanci řešil důchodkové přestupky, které nespádaly do věcné příslušnosti okresních důchodkových soudů. Jakožto druhá instance projednával odvolání proti rozhodnutím těchto soudů. Třetím stupněm byl Nejvyšší soud důchodkový ve Vídni. Vrchnímu důchodkovému soudu předsedal prezident všeobecného apelačního soudu. V téže instituci působili dva radové všeobecného apelačního soudu jako radové vrchního důchodkového soudu, další dva radové všeobecného apelačního soudu byli jejich náhradníky. Dalšími rady vrchního důchodkového soudu byli finanční radové.

4. Civilní působnost a proces

4.1 Civilní příslušnost soudu

Působnost Všeobecného apelačního soudu v Praze byla nejprve provizorně upravena dvorním dekretem ze 7. dubna 1783.⁶⁵ Na jeho základě se tento soud stal všeobecnou odvolací instancí (odvolání, rekurzy) od všech soudů prvního stupně v Čechách včetně těch, které byly předtím instančně podřízeny přímo Nejvyššímu justičnímu úřadu (§ 1). Výjimku představovaly vojenské soudy a hejtmanství německých lén (§§ 5 až 7). Všeobecnému apelačnímu soudu byly tedy podřízeny zemský soud, horní soudy, konsistoře,⁶⁶ akademický magistrát, směnečné a merkantilní soudy,⁶⁷ magistráty měst a patrimoniální soudy⁶⁸ ve věcech sporných i nesporných. Ostatní soudy druhé instance byly zrušeny (§ 1). Stejná norma v § 2 svěřovala všeobecnému apelačnímu soudu dohled nad podřízenými soudy (Justizpflege) a jejich obsazováním. V případě jejich pochybení měl všeobecný apelační soud z úřední povinnosti zahájit vyšetřování a provést potřebná opatření, popřípadě informovat Nejvyšší justiční úřad. Taktéž mu náleželo zkoušení a přijímání advokátů (§ 4). Stálou úpravu přinesla až jurisdikční norma pro Čechy z 11. února 1784 (č. 237 sb. j. z.), respektive její § 30 (v souladu s §§ 22 a 23). Jednoduše řečeno, Všeobecnému apelačnímu soudu v Praze podléhaly v civilních věcech nadále místní soudy (magistráty, patrimoniální soudy), zemský soud, merkantilní a směnečný soud a soudy horní.⁶⁹

Všeobecnému apelačnímu soudu v Praze tak náleželo na základě patentu č. 47/1782 sb. j. z., dvorního dekretu č. 1267/1816 sb. j. z. a §§ 252 až 259 OSŘ rozhodovat o odvoláních proti rozsudkům první instance soudů obecných i privilegovaných (s výjimkou soudů vojenských), na základě patentu č. 47/1782 sb. j. z. a § 267 OSŘ vyřizování rekurzů z prvoinstančních nálezů ve věcech sporných i nesporných,⁷⁰ na základě §§ 262 až 266 OSŘ rozhodování zmatečných stížností proti rozhodnutím soudů první instance, mezi něž zákon počítal i vrchnostenské hospodářské úřady,⁷¹ delegace mezi podřízenými soudy stejného druhu, jimž stála v cestě některá ze zákonných překážek,⁷² syndikátní stížnosti dle rezoluce z 11. září 1784 (č. 335 sb. j. z.) a konečně vydávání všeobecných a závazných právních naučení podřízeným soudům.⁷³ Místní příslušnost Všeobecného apelačního soudu v Praze byla omezena na Čechy. Slezsko bylo dvorními dekrety z 9. prosince 1782 a 7. února 1783 k 1. březnu 1783 podřízeno Všeobecnému apelačnímu soudu v Brně.⁷⁴ Výjimku představovaly záležitosti horní. Morava i Slezsko podléhaly Hornímu soudu v Kutné Hoře, a tudíž v druhé instanci Všeobecnému apelačnímu soudu v Praze.

4.2 Odvolací řízení⁷⁵

Odvolání (apelace, Appellationsanmeldung) proti civilním rozsudkům první instance bylo obecně možné písemně podat do čtrnácti dnů od doručení rozsudku u soudu, který rozsudek vydal (§§ 252 a 253 OSŘ). Ve věcech směnečných⁷⁶ trvala lhůta osm dní. Dekretem z 30. září 1782 (č. 87 sb. j. z.) bylo stanoveno, že lhůta pro podání odvolání je pevně daná, a proto ji soudy nemohou prodloužit. Odvolání nebylo přípustné v případě mezitímních rozsudků (Beirtheile), kterými se nezhoršilo postavení stran.⁷⁷ Také nebylo možné odvolat se proti rozsudkům, kterými byly zamítnuty žaloby ze vzájemných urážek,⁷⁸ ani proti tzv. klasifikatorním rozsudkům. Ve druhém případě ale mohli věřitelé, pokud se cítili klasifikatorním rozsudkem poškozeni, podat do třiceti dnů zvláštní žalobu (Vorrechtsklage).⁷⁹ Naopak proti kontumačním rozsudkům odvolání možné bylo, totéž platilo ohledně výše nákladů řízení.⁸⁰

Rekurzy proti výměrům a nařízením soudů ohledně vedení řízení ve sporných věcech (§ 267 OSŘ) se podávaly do čtrnácti dnů, všeobecný apelační soud záležitost prošetřil z úřední povinnosti. Pokud se jednalo o záležitost nespornou, strana nejprve musela uvést důvody pro podání rekurzu u prvoinstančního soudu, teprve pokud soud nepřistoupil k autoremeduře, strana mohla dle dvorního dekretu z 27. prosince 1782 (č. 111 sb. j. z.) podat rekurz. Rekurz na základě dvorního dekretu ze 7. dubna 1785 (č. 405 sb. j. z.) postrádal odkladný účinek. Na pozdě podané rekurzy se neměl brát ohled. Rekurz dle rezoluce z 14. června 1784 (č. 306 sb. j. z.) nikdy nemohl směřovat proti rozsudku. Výjimku tvořily rozsudky vydané na základě patentu o lichvě, rekurz se v tomto případě podával k odvolacímu soudu.⁸¹ Svěvolně podaný rekurz mohl všeobecný apelační soud dle dvorního dekretu z 21. června 1784 (č. 309 sb. j. z.) potrestat pokutou. Zvláštní úprava stanovená patentem z 14. února 1804 (č. 652 sb. j. z.) platila v případě rekurzů vůči rozhodnutím zemského soudu ve věcech vkladu do desek (Einverleibung) a záznamu (Pränotation). Lhůta zde obecně činila osm dnů, rekurz se podával u příslušného zemského soudu, odtud směřoval s doprovodnou zprávou, která obsahovala důvody zamítnutí, k všeobecnému apelačnímu soudu.

V oznámení o odvolání bylo potřeba zejména jasně uvést, proti jaké části výroku odvolání směřuje (§ 258 OSŘ). Odvolání mělo v zásadě odkladný účinek.⁸² Ty části výroku, které apelant (tj. odvolatel) výslovně v odvolání neuvedl, nabývaly uplynutím odvolací lhůty právní moci (§ 259). Odvolání bylo podáváno k tomu soudu, který rozhodl v první instanci (§ 253). Rezoluce z 31. října 1785 (č. 489 lit. c) sb. j. z.) stanovila, že na venkově bylo možné odvolání podat ústně do protokolu.⁸³ Veškerá písemná podání k soudu bylo dle rezoluce z 11. září 1784 (č. 335 lit. m) sb. j. z.) nutno činit ve dvou vyhotoveních, tj. pro soud a pro druhou stranu. Pokud podaly odvolání v jedné věci obě strany prvoinstančního sporu, všeobecný apelační soud rozhodl dle dvorního dekretu z 15. ledna 1787 (č. 621 sb. j. z.) jedním rozsudkem.

V případě, že odvolání bylo podáno až po uplynutí lhůty, rozlišoval zákon dva případy. Pokud druhá strana již požádala o exekuci rozsudku, mělo být odvolání odmítnuto. V opačném případě muselo být odvolání nejprve postoupeno druhé straně k vyjádření (viz dále). Za předpokladu, že tato strana ve své odpovědi tuto skutečnost namítla, muselo být odvolání taktéž odmítnuto. Pokud však uplynutí (vlastně promlčení) lhůty namítnuto nebylo, pak bylo odvolání přípustné. Když druhá strana odpověď vůbec nevypracovala, bylo odvolání soudem odmítnuto.⁸⁴

Také odůvodnění odvolání (Appellationsbeschwerde) bylo nutno podat ve výše zmíněné lhůtě čtrnácti dnů od doručení rozsudku. Na odůvodněnou a důkazy podloženou žádost apelanta však soud mohl tuto lhůtu ještě o čtrnáct dnů prodloužit (§ 254 OSŘ).⁸⁵ Pokud lhůta nebyla dodržena, prvoinstanční soud nemohl odůvodnění přijmout.⁸⁶ Dvorní dekret z 23. prosince 1782 (č. 109 sb. j. z.) umožňoval podat odůvodnění odděleně od odvolání. V odůvodnění odvolání musely být uvedeny všechny rozhodné skutečnosti a důkazy (koncentrace řízení), na pozdější doplnění nebral soud zřetel (§ 257 OSŘ). Prvoinstanční soud poté doručil odvolání s odůvodněním protistraně.⁸⁷

Apelát (protistrana) měl na základě § 255 OSŘ čtrnáct dnů na vyhotovení odpovědi (Appellationseinrede).⁸⁸ Tato lhůta byla prekluzivní, nebylo možno ji ani prodloužit. Po obdržení ji soud poskytl apelantovi k nahlédnutí. Pokud řízení probíhalo ústně (tj. na venkově), soud nařídil inrotulaci spisu (§ 256 OSŘ). Jinak soud přímo přešel k vypracování průvodní zprávy.⁸⁹ V této zprávě měla být zejména uvedena jména zúčastněných soudců a jejich případná separátní vota s důvody. V praxi prvoinstanční soud zasílal spolu s touto zprávou výtah z radního protokolu.⁹⁰ Odvolací spis, který soud první instance poté neprodleně zaslal odvolacímu soudu, se skládal z odvolání, odůvodnění odvolání, odpovědi apeláta, prvoinstančního spisu (včetně rozsudku)⁹¹ a průvodní zprávy.

Pokud apelant zároveň namítal zmatečnost řízení,⁹² měl zmatečnou stížnost dodat spolu s odůvodněním odvolání (§ 262 a 263 OSŘ), byť odvolací soud zjišťoval zmatečnost v rámci druhoinstančního řízení ex officio (§ 265 OSŘ). Soud se musel zmatečností zabývat v první řadě. Pokud soud zmatečnost konstatoval, rozsudek zrušil a nařídil nové řízení. O této skutečnosti zpravil podřízený soud zvláštním dekretem.⁹³ Taktéž mohl podřízenému soudu naříditi uhrazení (odvolacím soudem moderovaných) nákladů řízení stranám (§ 264 OSŘ). V tomto případě všeobecný apelační soud určil stranám lhůtu, ve které měly odevzdat soupis nákladů (spolu s důkazy), k těmto nákladům se pak musel vyjádřit prvoinstanční soud.⁹⁴ Pokud naopak všeobecný apelační soud stížnost zamítnul a uznal ji za svévolnou, uložil stěžovateli peněžní trest (§ 266 OSŘ). Proti rozhodnutí všeobecné-

ho apelačního soudu, kterým byl rozsudek první instance prohlášen nicotným, byl možný pouze rekurz k Nejvyššímu justičnímu úřadu. Dle dvorního dekretu z 15. ledna 1787 (č. 619 lit. b) sb. j. z.) mohl rekurz uplatnit nejen soudce první instance, ale i strana, v jejíž prospěch nicotný rozsudek zněl.

Soudních poplatků za rozsudek druhé instance se týkal patent ze 7. srpna 1782 (č. 66 sb. j. z.). Pokud byl prvoinstanční rozsudek potvrzen, poplatek platil apelant, a to ve výši dvojnásobku taxy, kterou strana zaplatila za prvoinstanční rozsudek. Pokud byl rozsudek změněn, poplatek platily obě strany ve výši taxy, kterou zaplatily za prvoinstanční rozsudek.

4.3 Ostatní řízení

Proti druhoinstančním rozhodnutím všeobecného apelačního soudu mohla strana podat revizi (§ 260 OSŘ).⁹⁵ Oznámení o podání revize (Revisionsanmeldung) a odůvodnění revize (Revisionsbeschwerde) bylo nutno podat u prvoinstančního soudu. Revize obecně nebyla přípustná, pokud odvolací soud potvrdil rozsudek první instance. Výjimkou z tohoto pravidla byly ty revize, které panovník prohlásil za přípustné. Změnu přineslo nejvyšší rozhodnutí ze 17. května 1842 (č. 616 sb. j. z.) spolu s dvorním dekretem z 24. ledna 1843 (č. 674 sb. j. z.), které toto privilegium svěřilo i dvoutřetinové většině radů příslušného senátu Nejvyššího justičního úřadu. V průvodní zprávě musel všeobecný apelační soud konstatovat zjištěné vady prvoinstančního řízení a rozhodnutí a taktéž zmínit výtky, které prvoinstančnímu soudu udělil.⁹⁶ O revizi rozhodoval Nejvyšší justiční úřad.

V první instanci působil všeobecný apelační soud nejen jako hejtmanství německých lén, ale zároveň rozhodoval dle rezoluce z 11. září 1784 (č. 335 lit. a) sb. j. z.) syndikátní stížnosti, tj. stížnosti o odškodňovacích nárocích stran, kterým bylo ukřivděno nesprávným výrokem justice. Syndikátní žaloby byly zrušeny.⁹⁷ Na základě nové úpravy prováděl všeobecný apelační soud vyšetřování ohledně syndikátní stížnosti z úřední povinnosti. Dle jeho výsledků poté rozhodl o případné náhradě škody. Škodu hradil soudce, který porušení zákona zavinil (437 OSŘ).

Všeobecný apelační soud taktéž poskytoval všeobecná právní naučení podřízeným soudům. Naučení se poskytovalo v nejasných případech ohledně užití právních předpisů. Všeobecný apelační soud směl vyložit zákon a služební povinnosti, v žádném případě však nesměl stanovit, jak má nižší soud rozhodnout v konkrétním případě, tedy nejednalo se o individuální naučení známé z předchozího období.⁹⁸

Jak již bylo řečeno výše, všeobecnému apelačnímu soudu náležela delegace mezi podřízenými soudy stejného druhu, jimž stála v cestě některá ze zákonných překážek. Jednalo se o případy, kdy byl příslušný prvoinstanční soud z důvodu zákonné překážky z projednávání určitého případu vyloučen. Žádosti o delegaci se podávaly všeobecnému apelačnímu soudu, který si po obdržení nechal prvoinstančním soudem vypracovat průvodní zprávu. Tomuto soudu zároveň příslušel výslech stran.⁹⁹ Všeobecný apelační soud v první řadě zkoumal oprávněnost žádosti, pokud ji shledal oprávněnou, rozhodl, na který soud stejného druhu má být případ delegován.¹⁰⁰ Pokud se strany shodly na soudu, na který měl být případ delegován, všeobecný apelační soud jim vyhověl. Proti rozhodnutí tohoto soudu o delegaci byl opravný prostředek možný.

5. Trestní působnost a proces

5.1 Obecný soudní řád kriminální

Působnost Všeobecného apelačního soudu v Praze jakožto trestního soudu upravoval provizorně § 3 dvorního dekretu ze 7. dubna 1783. Tato norma tomuto soudu svěřila funkci vrchního kriminálního soudu v rámci dosavadního systému trestního soudnictví. Skutečná reforma trestního soudnictví nastala až s přijetím josefínského Obecného soudního řádu kriminálního (OSŘK) vyhlášeného patentem ze 17. června 1788 (č. 848 sb. j. z.). Dle tohoto trestního řádu můžeme rozdělit působnost všeobecného apelačního soudu jakožto vrchního kriminálního soudu do tří hlavních skupin.

Do první skupiny náleželo potvrzování některých rozsudků kriminálních soudů. Prvoinstanční rozsudky v zákonem stanovených případech podléhaly schvalovacímu řízení před vrchním kriminálním soudem jakožto revizní stolicí. Jednalo se o zákonem v § 169 taxativně jmenované kriminální zločiny urážky veličenstva (Beleidigung der Majestäät), zemězrady (Landesverrat), povstání (Aufruhr) a sročení (Tumult), veřejného násilí (öffentliche Gewalt), zneužití vrchnostenské úřední moci (Mißbrauch des obrigkeitlichen Amts), padělání státních cenných papírů (tj. papírových peněz, Verfälschung der Staatspapiere), padělání mincí (Münzverfälschung), napomáhání dezerci (Vorschub zur Entweichung aus dem Kriegsdienst), vraždy (Mord), objednání vraždy (Bestellung zum Mord), souboje (Zweikampf), únosu (Menschenraub), loupeže (Raub) a žhářství (Brandlegung). Vrchnímu kriminálnímu soudu musely být předloženy také ty rozsudky (§ 170), kde se odsouzení zakládalo pouze na základě důkazu odvozeného ze souběhu okolností (tj. nepřímého důkazu),¹⁰¹ nebo pokud kriminální soud uložil trest odnětí svobody delšího trvání (anhaltende Strafe, tj. trest osmi až patnácti let), bití holí, karabáčem nebo metlou, vystavení na pranýři nebo veřejného oznámení rozsudku. Vrchní kriminální soud schvaloval rozsudek i v případě, že kriminální soud dle § 171 ve svém rozsudku navrhl mimořádné snížení trestu pod zákonem stanovenou mez cestou milosti.

Kriminální soud musel zaslat navržený rozsudek spolu se spisem (vyšetřovací deník, radní protokoly, přílohy...) co nejdříve poštou nadřízenému soudu (§ 172). U vrchního kriminálního soudu musel o rozsudku rozhodovat alespoň pětičlenný senát (§ 173). Tento soud zkoumal případ nejprve z hlediska procesního postupu kriminálního soudu (§ 174). Pokud zjistil závažné nedostatky, které měly vliv na konečné rozhodnutí, věc vrátil kriminálnímu soudu spolu s naučením, jak tyto vady odstranit. Zjistil-li jen méně důležité vady bez vlivu na konečné rozhodnutí, vytknul tyto nedostatky podřízenému soudu zvláštním dekretem (§ 175), dále však pokračoval v hlavní věci. Vrchní kriminální soud mohl navržený rozsudek potvrdit nebo změnit (§ 176). V případě, že zpřisnil rozsudek kriminálního soudu, musel vždy odůvodnění připojit k rozsudku (§ 195). V případě rozsudků projednávaných na základě §§ 170 a 171 platila zásada zákazu reformatio in peius. Vrchní soud v těchto případech pouze zkoumal, zda není trest příliš přísný, popřípadě zda existují důvody zmírnění. Tomuto soudu náleželo právo snížení trestu pod zákonem stanovenou mez. Důvody a podmínky pro užití tohoto institutu stanovil zákon v § 177.

V případě kriminálních zločinů urážky veličenstva, zneužití vrchnostenské úřední moci a padělání státních cenných papírů musel vrchní kriminální soud před oznámením rozsudku předložit dle § 178 případ spolu se svými závěry Nejvyššímu justičnímu úřadu, kterému náleželo konečné rozhodnutí ve věci. Vrchní kriminální soud musel předkládat

Nejvyššímu justičnímu úřadu (§ 179) i své rozsudky v případech jmenovaných v § 169, pokud rozhodl o uložení trestu obviněnému, kterého kriminální soud navrhl propustit, popřípadě pokud byl trest uložený vrchním kriminálním soudem o stupeň těžší než trest navržený kriminálním soudem.

Do druhé hlavní skupiny náleželo rozhodování rekurzů proti rozsudkům kriminálních soudů, které se nepředkládaly ke schválení vrchnímu kriminálnímu soudu (§ 193). Rekurz proti rozsudkům vrchního kriminálního soudu, kterými byl rozsudek kriminálního soudu zpřísněn, rozhodoval Nejvyšší justiční úřad (§ 199). Zákon stanovil dva důvody pro podání rekurzu, obviněný byl uznán vinným bez zákonného důkazu nebo stanovený trest byl přísnější, než zákon stanovil. Osoby oprávněné k podání rekurzu (§ 194) byly odsouzený, jeho manžel(ka), poručník, příbuzní v přímé linii a vrchnost. Tato osoba musela vždy svůj vztah k odsouzenému hodnověrně doložit. Nesměla nahlížet do spisu, na požádání ji však soud musel do dvaceti čtyř hodin sdělit odůvodnění rozsudku (§ 195). Rekurz bylo nutno oznámit (anmelden) neprodleně po oznámení rozsudku (§ 196), ještě předtím, než byl rozsudek veřejně vyhlášen, nebo byl trest vykonán. Lhůta pro vypracování rekurzu činila osm dnů. Rekurz se podával u soudu, který vedl vyšetřování. Rekurent mohl rekurz podat ústně do protokolu nebo písemně. Ve druhém případě mohl požádat o přidělení zástupce, který mu měl s vypracováním pomoci. Zástupce mohl rozmlouvat s odsouzeným pouze za přítomnosti žalárníka. V důležitých a složitých případech mohla být na žádost lhůta pro vypracování ještě o osm dní prodloužena.

Rekurz měl odkladný účinek (§ 197). Kriminální soud zaslal rekurz spolu se spisem a doprovodnou zprávou vrchnímu kriminálnímu soudu. Vrchní soud posoudil soulad rozsudku se zákonem (§ 198). Pokud shledal tento soulad, rekurz zamítl a napadený rozsudek potvrdil. V opačném případě jej změnil. V případech rekurzů také platila zásada zákazu reformatio in peius. Pokud byl rekurz zamítnut, doba mezi oznámením rozsudku a oznámením zamítnutí se odsouzení nezapočítávala do délky trestu (§ 200).

Třetí hlavní skupinou bylo udělení milostí (§ 201). Kromě případů, kdy vrchní kriminální soud již trest dle § 171 zmírnil, mohla osoba oprávněná k podání rekurzu požádat o milost. Žádost mohla být podána po vyhlášení rozsudku, žadatel mohl požádat o upuštění od uloženého ztřešení trestu (např. bití). Žádost mohla být taktéž podána po uplynutí poloviny trestu, žadatel v tomto případě žádal o upuštění od vykonání zbylé části trestu. Důvody pro udělení milosti zákon jmenoval v § 203. Žádost se podávala u kriminálního soudu, který vynesl rozsudek. Rozhodování náleželo tomuto soudu v případě žádostí ohledně rozsudků, které nemusely být potvrzovány vrchním kriminálním soudem (§ 202). V ostatních případech žádost spolu se spisem a dobrozdáním musela být zaslána vrchnímu kriminálnímu soudu, který rozhodl. Pouze v případech trestu doživotního přikování a zločinů urážky majestátu, zemězrady, padělání papírových peněz a mincí zaslal vrchní kriminální soud žádost spolu se svým dobrozdáním Nejvyššímu justičnímu úřadu. Proti zamítnutí žádosti o milost nebyl opravný prostředek možný (§ 205).

Vrchnímu kriminálnímu soudu náležely na poli trestního práva i další povinnosti. Zmíňme zde např. § 181, kdy v případě odsuzujících rozsudků ohledně příslušníků stavů, duchovenstva, imatrikulovaných příslušníků tuzemských univerzit a lyceí a vojenských osob přidělených k civilní službě musel vrchní kriminální soud před vyhlášením rozsudku informovat o této skutečnosti představeného těchto osob, tj. např. stavy, biskupa, univerzitu nebo vojenské velitelství, aby odsouzenec mohl být před vyhlášením vyloučen. Dle § 239

se tento soud také v některých případech podílel na vyhlášení stanného práva. Konečně ustanovení § 301 vrchnímu kriminálnímu soudu svěřovalo právo ze závažných důvodů odejmout kriminálnímu soudu případ a delegovat jej na jiný soud stejného druhu a stupně.

5.2 Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích¹⁰²

Úprava obsažená v Obecném soudním řádu kriminálním byla nahrazena procesní úpravou obsaženou v Zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích, který byl vyhlášen patentem z 3. září 1803 (č. 626 sb. j. z.) a zván v krátkosti Franciscana. Rozdíl v úpravě však nebyl velký. I zde můžeme působnost všeobecného apelačního soudu jakožto vrchního kriminálního soudu rozdělit do tří hlavních kategorií.

Vrchní kriminální soud potvrzoval rozsudky kriminálních soudů (§ 433 první části Franciscany), pokud se jednalo o zločiny velezrady (Hochverrat), povstání (Aufstand), vzbuření (Aufruhr), veřejného násilí (öffentliche Gewalttätigkeit), zneužití úřední moci (Mißbrauch der Amtsgewalt), padělání papírových peněz (Verfälschung der öffentlichen Creditpapiere), padělání mincí (Münzverfälschung), rušení náboženství (Religionssstörung), vraždy (Mord), zabití (Totschlag), souboje (Zweikampf), žhářství (Brandlegung), loupeže (Raub) a nadřžování zločincům (Verbrechern getaner Vorschub). Dále se sem řadil (§ 434) kvalifikovaný podvod, tedy podvod spáchaný za podmínky § 178 písm. a), b), d),¹⁰³ nebo jehož předmět přesáhl hodnotu tisíce zlatých. Stejný postup musel být zvolen (§ 435), pokud kriminální soud uložil trest delší pět let, vystavení na pranýři, doživotní vypovězení ze země nebo tělesný trest (bití) jakožto zstření zákonného trestu. Vrchní kriminální soud potvrzoval rozsudek kriminálního soudu také v případech, že odsouzení záviselo na usvědčení zapírajícího pachatele.

Po vynesení prvoinstančního rozsudku měl kriminální soud zaslat rozsudek se spisem (vyšetřovací deník, radní protokol a další písemné podklady) vrchnímu kriminálnímu soudu (§ 436), který musel na základě §§ 421 a 437 případ rozhodnout do osmi dnů, lhůta u složitých a závažných případů činila třicet dnů. Vrchní kriminální soud nejprve přezkoumal průběh řízení (§ 438). Pokud zjistil závažné nedostatky, které měly vliv na konečné rozhodnutí, rozsudek zrušil a případ vrátil kriminálnímu soudu spolu s naučením, jak tyto vady odstranit. Zjistil-li jen méně důležité vady bez vlivu na konečné rozhodnutí, vytknul tyto nedostatky podřízenému soudu zvláštní důtkou (§ 439), dále však pokračoval v řízení. Vrchní kriminální soud mohl rozsudek kriminálního soudu potvrdit nebo změnit. Zpřísnit rozsudek (§ 440) v mezích zákona mohl jen v případech §§ 433 a 434. Zmírnit rozsudek (§ 441) mohl ve všech případech, ale jen v rámci zákonem stanovených podmínek. Pokud byl trest na základě zákona uložen v rozmezí deseti až dvaceti let a byly-li zde důvody pro zmírnění, mohl trest zmírnit co do délky (nikoli ale druh), ale ne pod hranici pěti let. Pokud byl trest na základě zákona uložen v rozmezí pěti až deseti let a byly-li zde důvody pro zmírnění, mohl trest zmírnit co do délky (nikoli ale druh), ale ne pod hranici dvou let. Trest smrti a trest doživotního žaláře nebyl oprávněn měnit.

V případech zločinů velezrady, zneužití veřejné moci a padělání papírových peněz a dále v případech uložení trestu doživotního žaláře nebo trestu smrti (§§ 442 a 443) byl postup složitější. Totéž platilo, pokud se vrchní kriminální soud usnesl na mimořádném snížení trestu nad jemu stanovenou pravomoc, uložil trest o pět let žaláře delší než kriminální soud, nebo pokud rozhodl o potrestání obviněného, kterého kriminální soud rozhodl propustit. V těchto případech musel vrchní kriminální soud předložit spisy Nejvyššímu justičnímu

úřadu, kterému náleželo konečné rozhodnutí. V případech, kdy byl zákonem stanoven trest smrti, ale jeho zmírnění bylo dle § 444 vzhledem k okolnostem možné, směřoval spis spolu s vyjádřením Nejvyššího justičního úřadu k panovníkovi, který jediný mohl odsouzenému udělit milost.

Druhou hlavní kategorií tvořilo rozhodování ohledně rekurzů. Rekurz bylo možno podat (§ 462) proti rozsudkům kriminálního soudu, které nepodléhaly schválení vrchního kriminálního soudu. Rozhodování těchto rekurzů příslušelo vrchnímu kriminálnímu soudu. Nejvyšší justiční úřad (§ 468) rozhodoval rekurzy proti rozsudkům vrchního kriminálního soudu, kterými byl rozsudek kriminálního soudu zosřten, nebo kterými byl osvobozující rozsudek změněn na propuštění z obžalovanosti. Důvody pro podání tohoto opravného prostředku znal zákon tři: obvinění a vyšetřování se dělo neprávem, vzhledem k povaze důkazů měl být obviněný osvobozen, nebo pokud byl rozsudek přísnější, než zákon zamýšlel. Oprávněnou osobou (§§ 463 a 464) byl obviněný, případně jeho manžel(ka), poručník, pokrevní příbuzní v přímé linii nebo vrchnost. Rekurz bylo nutno ohlásit v době od oznámení rozsudku do počátku exekuce (§ 465). Lhůta pro vypracování činila osm dnů. Rekurz se podával u soudu, který rozsudek vyhlásil.¹⁰⁴ Soud, proti jehož rozhodnutí byl rekurz podán, zaslal rekurz spolu se spisem a vlastním vyjádřením vyššímu soudu (§ 466).¹⁰⁵ Rekurz měl odkladný účinek. Pokud vrchní kriminální soud shledal soulad rozsudku kriminálního soudu se zákonem, rekurz zamítnul a rozsudek potvrdil (§ 467). V opačném případě buď v rámci zákona rozsudek zmínil, nebo rozsudek zrušil a řízení zastavil. V posledním případě rozhodoval i o případném zadostiučinění a odškodnění obviněného. Při rozhodování rekurzů platila zásada zákazu reformatio in peius. Pokud byl rekurz zamítnut, doba mezi oznámením rozsudku a oznámením zamítnutí se odsouzení nezapočítávala do délky trestu (§ 469).

Za zvláštní opravný prostředek lze považovat prominutí, popřípadě zkrácení trestu dle § 470 Franciscany. O tomto prostředku rozhodovaly vrchní kriminální soudy i Nejvyšší justiční úřad. Důvodem pro jeho využití bylo zjištění nových okolností, které, pokud by byly známy dříve, by vedly k uložení nižšího trestu. Vrchní kriminální soud tento institut mohl použít pouze v případě, že původní trest nepřesahoval pět let žaláře.¹⁰⁶

K mimořádným opravným prostředkům patřila obnova vyšetřování (§§ 471 až 481). Jednalo se o obnovu řízení zakončeného pravomocným rozsudkem před uplynutím promlčecí doby, pokud vyšly najevo nové okolnosti, které by vedly k odsouzení nebo k uložení těžšího trestu. Pokud byl obviněný zproštěn obžaloby, musel obnovu vyšetřování schválit vrchní kriminální soud. Úprava obsažená v § 181 OSŘK ohledně postupu před vyhlášením rozsudků privilegovaných osob (šlechta, stavy, duchovní, imatrikulovaní příslušníci univerzit a lyceí) byla prakticky doslovně převzata § 446 první části Franciscany. Stejný postup byl zvolen i pro osoby ve veřejné službě (§ 447).

Stanné právo v případě vzbouření vyhlášovalo dle § 501 gubernium spolu s vrchním kriminálním soudem prostřednictvím krajského úřadu. V případě nebezpečí z prodlení stanné právo vyhlášoval krajský úřad. Stanné právo (§ 505) z důvodu vysoké zločinnosti (loupeže, vraždy, žhářství) vyhlášovala spojená dvorská kancelář spolu s Nejvyšším justičním úřadem prostřednictvím vrchního kriminálního soudu.

6. Správa soudnictví

Všeobecnému apelačnímu soudu taktéž náležel výkon soudní správy (Justizpolizei), tedy dohled nad organizací a disciplínou podřízených soudních instancí ve svém obvodu, respektive vrchní dohled nad soudy, soudci a advokáty. Všeobecný apelační soud jakožto vrchní kriminální soud představoval vrchní dohlédací úřad nad všemi kriminálními soudy příslušného obvodu s právem poskytovat podřízeným soudům obecná naučení a zakročít, kde bylo nezbytné (§ 294 OSŘK, § 549 první části Franciscany). V případech zjištěných pochybení měl zjednat nápravu a potrestat viníky. Vrchní kriminální soud také řešil situace, kdy některý z justičních či správních orgánů neposkytl kriminálnímu soudu potřebnou součinnost (§ 91 OSŘK a § 549 – I Franciscany).

Hlavním nástrojem dozoru byly pravidelné vizitace, které se konaly jednou ročně. Všeobecný apelační soud měl právo konat vizitace pravidelné i nepravidelné. S prováděním vizitací souviselo právo na vyžádání si radních protokolů i dalšího spisového materiálu.¹⁰⁷ Vizitacím taktéž podléhaly kriminální soudy. Vizitace dle § 299 OSŘK měl provádět pověřený rada vrchního kriminálního soudu. Vizitace byly zaměřeny na kontrolu vězení, registratury, správnosti zasílaných výkazů a vyšetřovací praxe. Kontrolor měl vyslechnout vězně ohledně zacházení, zkontrolovat vyšetřovací deníky, podací a radní protokoly. Následně měl navrhnout prostředky na zlepšení a vypracovat zprávu. Franciscana upravovala vizitace v § 556 své první části. Měly se konat alespoň jednou do roka. Vrchní kriminální soud prováděl vizitace kriminálních soudů prostřednictvím krajských úřadů, které kontrolovaly kriminální soudy v rámci krajských vizitací. Ohledně kontroly těchto soudů však musely vypracovat samostatnou zprávu, kterou zaslaly prostřednictvím gubernia vrchnímu kriminálnímu soudu. V místě svého sídla¹⁰⁸ prováděl vrchní kriminální soud vizitace přímo prostřednictvím svého pověřeného rady. Tyto zprávy měly být po prostudování vrchním kriminálním soudem spolu s dobrozdáním zaslány Nejvyššímu justičnímu úřadu (§ 300 OSŘK, § 557 – I Franciscany) k provedení dalších opatření. Pokud však vrchní kriminální soud zjistil vady, které bylo nutno neprodleně napravit, musel přijmout příslušná opatření (§ 557 – I Franciscany).

Jednou do roka musely podřízené soudy zaslat všeobecnému apelačnímu soudu skrze krajské úřady justiční a sirotčí výkazy (Justiz und Pupillartabellen) a přehledy soudních úředníků zároveň oprávněných k právnímu zastupování,¹⁰⁹ čtvrtletně pak kriminální soudy zasílaly kriminální výkazy (Criminaltabellen). Justiční výkazy (status elaboratum, Verzeichniss der Ausarbeitungen in und außer Streitsachen) dle § 113 první části Všeobecné soudní instrukce podávaly informace ohledně ročního úhrnu procesů, projednávaných pozůstalostí a konkurzů, jak skončených tak probíhajících, hlavně však o případech, kde docházelo k prodloužení. Taktéž čtvrtletně musely soudy hlásit přehled meškajících inrotulovaných procesů spolu se jménem referenta a důvodem meškání (§ 114 – I VSI). Také bylo nutno hlásit změny v obsazení míst soudců a justiciářů, popřípadě delegaci agendy justičního úřadu.¹¹⁰ Představení soudů museli jednou ročně zasílat přehled o zaměstnancích soudu (Conduitliste). Čtvrtletní kriminální výkazy (Quartalstabellen) obsahovaly dle § 295 OSŘK a §§ 550 a 551 první části Franciscany přehledy o obviněných, tedy jejich jména, stav, datum předání kriminálnímu soudu, označení vrchnosti, která obviněného vydala, označení zločinu, dny, ve kterých byl obviněný vyslýchán a rozhodnutí soudu, respektive důvody, proč ještě nebylo učiněno. Doprovodná zpráva

měla obsahovat přehled o zločinech, kdy pachatel nebyl dopaden, a přijatá opatření. Tyto výkazy měly být zasílány nejpozději tři dny od uplynutí čtvrtletí. S posledním čtvrtletním kriminálním výkazem měla být dle § 553 první části Franciscany zaslána společná zpráva kriminálního soudu a krajského úřadu¹¹¹ ohledně kriminality v příslušném obvodu, jejich příčinách a o návrzích, jak ji předcházet. Vrchní kriminální soud si v rámci jejich kontroly mohl požádat o doplňující informace (§ 297 OSŘK, § 554 – I Franciscany), zjištěné vady měl nařídit odstranit. Na základě dvorního dekretu z 1. února roku 1822 (č. 1835 sb. j. z.) byly čtvrtletní výkazy nahrazeny úhrnným výkazem (summarischer Ausweis).

Na základě kontroly výkazů a vizitací uděloval všeobecný apelační soud důtky a pochvaly. Závažnější vady zjištěné u kontrolovaných soudů musel oznamovat Nejvyššímu justičnímu úřadu. Taktéž na základě justičních výkazů sestavoval hlavní výkaz (Generaltabelle), který na základě dvorního dekretu z 3. června 1784 (č. 299 sb. j. z.) zasílal do Vídně. Vedle toho posílal vlastní roční justiční výkaz (§ 113 – I VSI).¹¹² Rovněž musel do čtrnácti dnů od začátku nového roku zaslat Nejvyššímu justičnímu úřadu roční úhrnný výkaz kriminální (Criminalhaupttabelle) zpracovaný na základě výkazů podřízených soudů (§ 298 OSŘK). Doprovodná zpráva měla obsahovat informace o stavu kriminálních soudů a zločinnosti v provincii, popřípadě návrhy na zlepšení. Franciscana pouze prodloužila lhůtu pro zaslání úhrnného kriminálního výkazu na třicet dní od začátku nového roku (§ 555 – I).

Všeobecnému apelačnímu soudu náleželo zkoušení a brání pod přísahu soudců a advokátů a vydávání příslušných osvědčení. Zkoušení¹¹³ a vydávání dekretů o zvolitelnosti (Wahlfähigkeitsdekret) pro zkoušené členy magistrátů (respektive pro kandidáty na tuto pozici) upravoval § 430 a násl. OSŘ a dvorní dekret ze 4. srpna 1783 (č. 172 sb. j. z.). Dekret měl obsahovat informace o vzdělání, praxi, jazykových znalostech a vykonání zkoušky (z civilního práva) uchazečem. Uchazeči o úřad kriminálního soudce museli dle nařízení z 8. března 1798 a § 216 – I Franciscany kromě jiného splňovat požadavky právního vzdělání, mravní zachovalosti a absolvování kriminální praxe. Soudcovská zkouška se konala před tříčlennou komisí vrchního kriminálního soudu. Obsahem zkoušky byla znalost trestního práva. Po vykonání zkoušky bylo možno uchazeče připustit k přísaze.¹¹⁴ Zkoušení kandidátů na místa justiciářů a vydávání potvrzení o způsobilosti (Befähigungsdekret) upravoval patent z 13. července 1786 (č. 563 sb. j. z.), dvorní dekry ze 4. ledna 1787 (č. 608 sb. j. z.) a 21. srpna 1788 (č. 879 sb. j. z.). Všeobecný apelační soud mohl vlastní zkoušku delegovat na některý z magistrátů v místě pobytu kandidáta, konečné rozhodnutí však vždy náleželo všeobecnému apelačnímu soudu.

Změnu celého systému přinesl dvorní dekret z 1. dubna 1808 (č. 838 sb. j. z.). Zkoušení magistrátní radové, tj. radové se soudní pravomocí (počítaje v to i syndiky), jak civilní, tak trestní, nebyli nadále voleni, ale byli jmenováni guberniem ve shodě s všeobecným apelačním soudem na návrh příslušného magistrátu. Na tato místa bylo většinou potřeba vypsát konkurz. Podrobněji tuto problematiku upravoval dvorní dekret z 20. října 1808 (č. 866 sb. j. z.).¹¹⁵

Definitivní úpravu podmínek nezbytných pro výkon soudcovského úřadu přinesl dvorní dekret z 13. dubna 1827 (č. 2272 sb. j. z.). Kandidát soudcovského úřadu musel vykázat znalost obou zemských jazyků slovem i písmem, dále vykonání civilní i kriminální soudní praxe, obé v délce alespoň jednoho roku, a konečně složení justiční zkoušky z civilního i trestního práva.¹¹⁶ Zkušební komisi měl předsedat vicepresident, popřípadě nejstarší

z radů všeobecného apelačního soudu. V komisi dále zasedali alespoň dva radové tohoto soudu jmenovaní presidentem. Další úředník vedl o průběhu zkoušky protokol. Pokud se kandidát ucházel o místo horního soudce, musel být členem komise také horní rada.¹¹⁷ O výsledku zkoušky rozhodla komise hlasováním. Pokud uchazeč vše úspěšně splnil, bylo mu vydáno příslušné potvrzení (dekret) o způsobilosti (zvolitelnosti), zároveň měl být vzat pod přísahu.¹¹⁸ Společně s krajskými úřady řešil všeobecný apelační soud spory mezi rady soudu (magistrátu), popřípadě mezi nimi a purkmistrem. Společně se zemským soudem a prokurátorem zkoušel kandidáty na úřad fiskálního adjunkta. Před všeobecným apelačním soudem se také konaly slavnostní přísahy nastupujících presidentů podřízených zeměpanských kolegiálních soudů. Všeobecný apelační soud se vyjadřoval k návrhům na obsazení míst radů u těchto soudů.¹¹⁹

Také zkoušení kandidátů advokacie příslušelo zkušební komisi všeobecného apelačního soudu (§§ 85 až 97 – II VSI), v zásadě se příliš nelišilo od zkoušení soudců. Kandidát podával žádost o vykonání zkoušky přímo všeobecnému apelačnímu soudu, musel doložit požadované vzdělání, praxi i splnění dalších podmínek (§ 410 a násl. OSŘ). Zkouška se skládala z písemné a ústní části, zkoušet se měly teoretické i praktické znalosti. Úspěšný uchazeč obdržel dekret, který ho na základě dvorního dekretu z 16. dubna 1830 (č. 2460 sb. j. z.) opravňoval ucházet se o místo advokáta (stallus advocandi) ve všech zemích monarchie užívajících ABGB.¹²⁰ Po zavedení numeru clausu měl na uvolněné místo advokáta všeobecný apelační soud dle dvorních dekretů z 9. dubna 1822 a 3. února 1824 (č. 1985 sb. j. z.) vypsát konkurz. Následně mu náleželo navrzení vhodného kandidáta Nejvyššímu justičnímu úřadu ke jmenování. Advokát skládal přísahu před radním shromážděním všeobecného apelačního soudu. Všeobecnému apelačnímu soudu náležel dle dvorního dekretu z 30. ledna 1821 (č. 1733 sb. j. z.) a §§ 428 a 429 OSŘ dohled nad advokáty ve svém obvodu včetně kázeňské pravomoci.¹²¹ Před komisí složené z jednoho rady gubernia a jednoho rady všeobecného apelačního soudu se dle nejvyššího rozhodnutí z 9. dubna 1833 (č. 2608 sb. j. z.) konaly zkoušky veřejných agentů. Všeobecný apelační soud společně s merkantilním a směnečným soudem navrhoval dle dvorního dekretu z 9. června 1821 (č. 1766 sb. j. z.) kandidáty na místa notářů Nejvyššímu justičnímu úřadu. Také přijatí notáři skládali přísahu před všeobecným apelačním soudem.¹²²

Kárná pravomoc nad kriminálními soudci a personálem kriminálních soudů se řídila § 303 OSŘK. Za kárná provinění či nedbalost v úředním řízení mohl vrchní kriminální soud udělovat tresty pokuty, sesazení z úřadu a prohlášení do budoucna za nezpůsobilého státní služby. Zaměstnance kriminálního soudu, kterého shledal nezpůsobilým pro jeho úřad, mohl sám propustit.

Všeobecnému apelačnímu soudu náležel i veliký podíl na realizaci josefínských reforem v justiční oblasti.¹²³

7. Všeobecný apelační soud jako hejtmanství německých lén

Jak již bylo uvedeno výše, Apelační soud v Praze působil od roku 1651 jako hejtmanství německých lén, což znamenalo, že měl na starosti soudní i správní agendu německých lén. Tato agenda zůstala soudu svěřena dle dvorního dekretu ze 7. dubna 1783 (§ 5) i po roce 1783. V § 6 téže normy bylo řečeno, že druhou instancí proti prvoinstančním rozhodnutím hejtmanství německých lén v soudních záležitostech má být Nejvyšší justiční úřad. Totéž

stanovil i dvorní dekret č. 147/1783 lit. b) sb. j. z., zejména však zdůraznil dosavadní povinnost vést oddělený podací protokol, radní protokol a registraturu pro záležitosti hejtmanství německých lén. Jurisdikční norma pro Čechy z 11. února 1784 (č. 237 sb. j. z.) se zabývala problematikou německých lén v § 23, podle kterého se tato oblast nadále měla řídit dosavadní úpravou.

Stručně řečeno Všeobecný apelační soud v Praze byl tedy v první instanci příslušný pro sporné i nesporné záležitosti německých lén se týkající,¹²⁴ rovněž mu náleželo vedení příslušných veřejných knih, tj. desek německých lén. Zároveň prováděl dohled nad zachováváním německých lén a lenního vztahu. Hejtmanství německých lén náleželo i vypracovávání dobrozdání pro vyšší instance k žádostem o udělení/obnovení léna (Lehensmutung), ohledně jeho zatížení, ohledně odúmrťí, depurací a prominutí zmeškání (Onerirungs-, Caducitäts-, Depurations-, Saumsalnachtsichtsgesuche). Taktéž se vyjadřovalo k záležitostem souvisejícím se suverenitou země a hraničními spory. Náleželo mu tedy vyřizování všech podání vztahujících se k německým lénům, pokud nepříslušela vyšším instancím, tj. Nejvyššímu justičnímu úřadu nebo spojené dvorské kanceláři. Zvláštní postavení v soustavě německých lén zaujímal Ašsko, jehož vztah k České koruně upravovaly tzv. Ašské temperamentní body z roku 1775. Na jejich základě bylo hejtmanství německých lén reálným i personálním fórem ohledně civilních i trestních věcí rodiny Zedtwitzů, dále pak vykonávalo vrchní patronát ve věcech církevních a školských a vrchní dohled nad tamními lesy. Taktéž mu náležela poddanská agenda.¹²⁵ Od roku 1803 působilo hejtmanství německých lén také jako samostatný depositní úřad.

Velký vliv na záležitosti německých lén měly zahraničněpolitické vztahy. Konkrétně je nutno jmenovat hlavní sňesení říšské deputace z roku 1803, přešpurský mír z 25. prosince 1805 a smlouvu o založení druhého rýnského spolku z 2. července 1808, které vedly k tzv. územní purifikaci. Na jejím základě byly zrušeny zahraniční lenní výsosti nad vnitrostátními lény. Tímto způsobem ztratila Česká koruna velkou většinu svých německých lén,¹²⁶ tedy ta německá léna, která se nacházela vně hranic. Zachováno zůstalo jen Ašsko,¹²⁷ léna Plesná (Fleißén), Přední Libá (Vorderliebenstein), Zadní Libá (Hinterliebenstein), Valdov (Wallhof), vesnice Vackov (Watzkenreuth) a Výspa (Dürrengrün), dvůr Chodov u Bečova (Gängerhof) s mlýnem v Arnoltově (Schneidemühle), a peněžní léno (Geldlehen) Wildenau.¹²⁸ Na druhé straně Česká koruna získala lenní výsost nad lény cizích států v Čechách, jednalo se však o nepatrná léna.¹²⁹ Provolací patent z 26. ledna 1807 a dvorské dekrety z 6. dubna 1809 a 31. července 1824¹³⁰ svěřily hejtmanství německých lén pravomoc nad těmito lény.

Toto uspořádání správy německých lén bylo však ve vládních kruzích z dlouhodobého hlediska pokládáno za neuspokojivé. V první řadě byla namítána neexistence třetí instance v lenních záležitostech. Taktéž skutečnost, že všeobecný apelační soud jakožto výlučně soudní orgán měl jako hejtmanství německých lén správní pravomoc, představovala argument pro změnu stávajícího stavu. Reorganizace byla připravována již od roku 1818, ale k jejímu provedení došlo až dvorním dekretem z 10. srpna 1835 (č. 69 sb. j. z.)¹³¹ s účinností od 1. ledna 1836. Na jeho základě soudní pravomoc hejtmanství německých lén připadla zemskému soudu (§ 2), správní pravomoc pak českému guberniu (§ 3). Zemský soud byl tedy pro německá léna i jejich vlastníky privilegovaným prvoinstančním soudním fórem ve věcech civilních a zároveň vedl příslušné veřejné knihy (lenní desky) a lenní registraturu. Druhou instancí se stal všeobecný apelační soud, třetí Nejvyšší justiční úřad.

Leníci podléhali v trestních záležitostech kriminálním soudům (§ 4). Soudy se v procesních záležitostech týkajících se německých lén měly řídit v celých Čechách platnými zákony, veškeré výjimky a zvláštnosti byly zrušeny (§ 5).¹³² Německá léna spolu s ostatními lény v Čechách zanikla na základě purifikačního zákona č. 106/1869 ř. z.¹³³

8. Přeměna soudu ve Vrchní zemský soud v Praze

Revoluční rok 1848 přinesl závan změn i do oblasti soudnictví. Nejvyšší rozhodnutí z 14. června 1849 (č. 278 ř. z.) známé pod názvem Základy nového soudního zřízení představovalo konkrétní osnovu vnější organizace soudnictví v jednotlivých korunních zemích. Jednalo se o rozvedení principů uvedených v XII. hlavě Stadionovy ústavy. Konkrétní úpravu nové působnosti a příslušnosti civilních soudů přinesla jurisdikční norma, tj. patent z 18. června 1850 (č. 237 ř. z.). V oblasti trestněprávní totéž přinesl prozatímní trestní řád ze 17. ledna 1850 (č. 25 ř. z.). Císařské nařízení z 26. června 1849 pro Čechy (č. 290 ř. z.) stanovilo územní uspořádání nové soudní soustavy. Pro vnitřní uspořádání soudů byl rozhodující prozatímní organický zákon pro soudy z 28. června 1850 (č. 258 ř. z.). Na základě těchto předpisů byl Všeobecný apelační soud v Praze proměněn ve Vrchní zemský soud pro Čechy. Nová soudní organizace měla být aktivována k 1. červenci 1850, ve skutečnosti začaly některé soudy vykonávat svoji činnost již dříve. Vrchní zemský soud v Praze začal fungovat na základě nařízení ministerstva spravedlnosti z 5. dubna 1850 (č. 118 ř. z.) provedeného vyhláškou presidia Vrchního zemského soudu v Praze z 26. dubna 1850 (č. 79 č. z. z.) již k 1. květnu téhož roku s tím, že až do 30. června vykonával pravomoc všeobecného apelačního (respektive vrchního kriminálního) soudu.¹³⁴

Na závěr by bylo vhodné v krátkosti zmínit další osudy této instituce.¹³⁵ Vrchní zemský soud v Praze fungoval nejen po celou zbývající dobu trvání Rakouského císařství (respektive Rakouska-Uherska), ale i po roce 1918. Roku 1929 se jeho název mění na Vrchní soud v Praze, roku 1945 je pak přejmenován na Zemský soud v Praze. V souvislosti s nabytím účinnosti zákona o zlidovění soudnictví (č. 319/1948 Sb.) byl tento soud roku 1949 zrušen.

Přehled pramenů a literatury

Archivní fondy

Národní archiv Praha:

Apelační soud, Praha (1548–1789): kniha reskriptů č. 14, inv. č. 90.

Apelační a vrchní trestní soud, Praha (1783–1850): inv. č. 1730, karton č. 301; inv. č. 1747, karton č. 759.

Desky hejtmanství německých lén, Praha (1500–1851).

Hejtmanství německých lén, Praha (1500–1867).

Přehled vybraných soukromých sbírek právních předpisů

Kropatschek, Joseph: *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K. K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer systematischen Verbindung*. I–XVIII. Wien 1785–1790.

- Kropatschek, Joseph: *Sammlung der Gesetze, welche unter der glorreichsten Regierung des (Königs) Kaisers Leopold des II. in den sämtlichen (k.) k. k. Erblanden erschienen sind.* I–V. Wien 1791–1792.
- Kropatschek, Joseph: *Sammlung der Gesetze, welche unter der glorreichsten Regierung des Kaisers Franz II. in den sämtlichen k. k. Erblanden erschienen sind.* I–XXV. Wien 1792–1808.
- Megerle von Mühlfeld, Johann Georg: *Handbuch für alle kaiserlich-königlichen, ständischen und städtischen Beamten, deren Witwen und Waisen, oder Darstellung aller ihnen durch die allerhöchsten Gesetze vom Jahre 1740 bis 1806 zustehenden Rechte und obliegenden Verbindlichkeiten.* I–V. Wien 1809.
- Megerle von Mühlfeld, Johann Georg: *Handbuch für alle kaiserlich-königlichen, ständischen und städtischen Beamten, deren Witwen und Waisen, oder Darstellung aller ihnen durch die neuesten allerhöchsten Gesetze vom Jahre 1806 bis 1822 zustehenden Rechte und obliegenden Verbindlichkeiten.* I–III. Wien 1824–1830.
- Roth, Johann Ferdinand: *Vollständiger Auszug aller im Königreiche Böhme am Ende des achtzehnten Jahrhunderts bestehenden Gesetze.* I–X. Prag 1800–1801.

Přehled literatury

- Auersperg, Josef Carl Graf von: *Geschichte des königlichen böhmischen Appellationsgerichtes.* I–II. Prag 1805.
- Baltl, Hermann – Kocher, Gernot: *Österreichische Rechtsgeschichte.* Unter Einschluß sozial- und wirtschaftsgeschichtlicher Grundzüge. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Graz 1995.
- Beidtel, Ignaz: *Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung 1740–1848.* I–II. Innsbruck 1896, 1898.
- Beránek, Karel – Uhlířová, Věra: *Desky hejtmanství německých lén 1576–1851.* Inventář. Praha 1969.
- Beránek, Karel – Uhlířová, Věra: *Hejtmanství německých lén 1501 (1251) – 1849 (1906).* Inventář. Praha 1963.
- Domin-Petrushevecz, Alphons von: *Neuere österreichische Rechtsgeschichte.* Wien 1869.
- Elvert, Christian d': *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder.* Brünn 1880.
- Haimerl, Franz Xaver: *Die deutsche Lehenhauptmannschaft (Lehenschanne) in Böhmen.* Ein Beitrag zur Geschichte des Lehenwesens in Böhmen mit urkundlichen Beilagen. Prag 1848.
- Haimerl, Franz Xaver: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen in den deutschen und italienischen Ländern des österreichischen Kaiserstaates.* I–II. Wien 1834, 1835.
- Heindl, Waltraud: *Gehorsame Rebellen.* Bürokratie und Beamte in Österreich 1780 bis 1848. Wien 1991.
- Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka: *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945.* Praha 1989.
- Klabouch, Jiří: *Osvícenské právní nauky v českých zemích.* Praha 1958.
- Kreuz, Petr: *Das Appellationsgericht in Prag 1548–1783.* Forschung, Quellen und historische Entwicklung. In: Leopold Auer, Eva Ortlieb, Ellen Franke (Hgg.), *Appellation*

- und Revision im Europa des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs, 2013, Jg. 3, Bd. 1. Wien 2013, s. 231–250.
- Křepelková, Anita: *Apelační soud. 1548–1783 (1788)*. Inventář. Praha 1964.
- Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2003.
- Maschek von Maasburg, Friedrich: *Geschichte der obersten Justizstelle in Wien (1749–1848)*. Prag 1879.
- Mischler, Ernst – Ulbrich, Josef: *Österreichisches Staatswörterbuch*. Handbuch des gesamten österreichischen öffentlichen Rechtes. Band 1–4. Wien 1905–1909.
- Ott, Emil: *Beiträge zur Receptions-Geschichte des römisch-canonischen Processes in den böhmischen Ländern*. Leipzig 1879.
- Pleskot, Jaroslav: *Úloha apelačního soudu v letech 1548 až 1783*. Disertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2012.
- Schelle, Karel – Schelleová, Ilona a kol.: *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha 2004.
- Schelle, Karel et al.: *Stát a právo v době Metternichově*. Brno 2009.
- Schimetschek, Bruno: *Der österreichische Beamte*. Geschichte und Tradition. Wien 1984.
- Schmidt von Bergenhold, Johann Ferdinand: *Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung im Königreiche Böhmen von den ältesten Zeiten bis zum 21. September 1865*. Prag 1866.
- Schmidt von Bergenhold, Johann Ferdinand: *Monographie des k. k. Appellationsgerichtes seit dessen Errichtung als Appellationskammer in dem Jahre 1548 bis zu dessen im Jahre 1850 erfolgter Umwandlung in das k. k. Oberlandesgericht des zu dem constitutionellen Kaisertum Österreich gehörigen Kronlandes Böhmen*. Prag 1850.
- Schopf, Franz Joseph: *Die organische Verwaltung der Provinz Böhmen und die landesverfassungsmäßigen Verhältnisse der Bewohner als Einleitung zur politischen Gesetzkunde*. Prag 1847.
- Slavíček, Josef: *Úvod ve studium trestního hmotného práva vůbec a ve studium rakouského obecného zákoníka trestního ze dne 27. května 1852 zvláště, čili, Soubor vědomostí, kterýchž každé studium pozitivního práva trestního vůbec a nadzminěného zákoníka rakouského zvláště pro jich potřebu aneb užitečnost vyhledává*. Oddělení druhé. Část historická. Praha 1866.
- Storch, František: *Řízení trestní rakouské*. I–II. Praha 1887, 1897.
- Štupková, Marie a kol.: *Apelační a vrchní trestní soud v Praze (1548) 1783 – 1850 (1904)*. Inventář. I–III. Praha 1982.
- Šalák, Boris: *Organizace a působnost Apelačního soudu v Praze v době tereziánské*. In: Sborník archivních prací, 63, č. 1. Praha 2013, s. 66–130.
- Šolle, Václav: *Civilní soudnictví předbřeznové v českých zemích*. In: Sborník archivních prací, 10, č. 1. Praha 1960, s. 111–145.
- Šolle, Václav: *Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích*. I. a II. část. In: Sborník archivních prací, 18, č. 1. Praha 1968, str. 86–141. Sborník archivních prací, 21, č. 1. Praha 1971, s. 93–170.
- Šolle, Václav: *Trestní soudnictví předbřeznové v českých zemích*. In: Sborník archivních prací, 12, č. 1. Praha 1962, s. 87–142.
- Urfus, Valentin: *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959.

Walter, Friedrich: *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von 1500–1955*. Wien – Köln – Graz 1972.

Woitschová, Klára: *Personální obsazení pražského apelačního soudu v letech 1548 až 1783*. „... což slušného a spravedlivého jest fedrovati...“. Pelhřimov 2010.

Zdeněk, Václav: *Dějiny královského appellačního soudu na Hradě pražském, nyní Vrch-
ního soudu v Praze od roku 1548–1933*. Praha 1933.

Přehled užžitých zkratek

ABGB	Všeobecný občanský zákoník z 1. června 1811
AS	Apelační soud
Č. z. z.	Český zemský zákoník
Fond AS	Fond Apelační soud, Praha, Národní archiv Praha
Fond AVS	Fond Apelační a vrchní trestní soud Praha, Národní archiv Praha
Franciscana	Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z 3. září 1803
HNL	Hejtmanství německých lén
KS	Kriminální soud
KÚ	Krajský úřad
NA	Národní archiv Praha
NJÚ	Nejvyšší justiční úřad
OSŘ	Obecný soudní řád z 1. května 1781
OSŘK	Obecný soudní řád kriminální ze 17. června 1788
Ř. z.	Říšský zákoník
Sb. j. z.	Sbírka zákonů justičních
Sb. pol. z.	Sbírka zákonů politických
VAS	Všeobecný apelační soud
VKS	Vrchní kriminální soud
VSI	Všeobecná soudní instrukce z 9. září 1785
ZS	Zemský soud

Poznámky

- 1 Jedná se o upravenou druhou část autorovy rigorózní práce nazvané *Apelační soud v Praze* ve druhé polovině 18. století a obhájené dne 21. listopadu 2011 na Katedře pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, která pojednávala o vývoji této instituce v letech 1749 až 1850. Boris Šalák: *Apelační soud v Praze ve druhé polovině 18. století*. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2011. Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., konzultant: PhDr. Klára Woitschová, PhD. Upravená první část této práce byla v roce 2013 publikována ve Sborníku archivních prací. Boris Šalák: *Organizace a působnost Apelačního soudu v Praze v době tereziánské*. Sborník archivních prací, 63, 2013, č. 1, s. 66–130.
- 2 Ohledně literatury týkající se vývoje apelačního soudu před rokem 1783 odkazují na přehled literatury uvedený v B. Šalák: *Organizace a působnost Apelačního soudu v Praze*, s. 68–71 a 123–130. Z nejnovejších prací je dále zapotřebí zmínit článek P. Kreuze. Petr Kreuz: *Das Appellationsgericht in Prag 1548–1783*. Forschung, Quellen und historische Entwicklung. In: Leopold Auer – Eva Ortlieb – Ellen Franke (Hgg.): *Appellation und Revision im Europa des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit*. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs, 2013, Jg. 3, Bd. 1. Wien 2013, s. 231–250.
- 3 Josef Carl Graf von Auersperg: *Geschichte des königlichen böhmischen Appellationsgerichtes*. I–II. Prag 1805; Johann Ferdinand Schmidt von Bergenhold: *Monographie des k. k. Appellationsgerichtes seit dessen Errichtung als Appellationskammer in dem Jahre 1548 bis zu dessen im Jahre 1850 erfolgter Umwandlung in das k. k. Oberlandesgericht des zu dem constitutionellen Kaisertum Österreich gehörigen Kronlandes*

- Böhmen. Prag 1850; Václav Zdeněk: *Dějiny královského appellačního soudu na Hradě pražském, nyní Vrchního soudu v Praze od roku 1548–1933*. Praha 1933.
- 4 Franz Xaver Haimerl: *Die deutsche Lehenshauptmannschaft (Lehenschranne) in Böhmen*. Ein Beitrag zur Geschichte des Lehenwesens in Böhmen mit urkundlichen Beilagen. Prag 1848. Dále lze zmínit i jeho přehled civilní soudní organizace rakouského státu, který je nenahraditelným pramenem poznání soudnictví doby předběžnové. Franz Xaver Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen in den deutschen und italienischen Ländern des österreichischen Kaiserstaates*. I–II. Wien 1834, 1835.
 - 5 Christian d'Elvert: *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder*. Brünn 1880; Alphons von Domin-Petrushevecz: *Neuere österreichische Rechtsgeschichte*. Wien 1869; Ignaz Beidtel: *Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung 1740–1848*. I–II. Innsbruck 1896, 1898.
 - 6 Václav Šolle: *Civilní soudnictví předběžnové v českých zemích*. In: Sborník archivních prací 10, 1960, č. 1, s. 111–145; týž, *Trestní soudnictví předběžnové v českých zemích*. In: Sborník archivních prací 12, 1962, č. 1, s. 87–142.
 - 7 K dějinám této instituce před rokem 1783 odkazují na svůj příslušný článek (viz pozn. 1).
 - 8 Do okruhu působnosti soudu tak spadala v zásadě veškerá německá léna s několika výjimkami. Apelační soud byl v tomto případě prvoinstančním orgánem, který měl na starosti soudní i správní agendu týkající se těchto lén.
 - 9 Constitutio criminalis Josephina z 16. července 1707. Tento zákoník platil pro země České koruny. Přestože nebyl zákoníkem výlučným, i tak výrazně přispěl ke sjednocení pravidel trestního řízení.
 - 10 Constitutio criminalis Theresiana z 31. prosince 1768. Theresiana představovala výlučnou a všeobecnou úpravu trestního práva hmotného i procesního pro česko-rakouské dědičné země.
 - 11 Tento oddíl byl zpracován zejména na základě práce V. Šolleho. V. Šolle: *Civilní soudnictví předběžnové*, s. 111–145.
 - 12 Plně regulované magistráty se dále dělily do dvou kategorií. První kategorii tvořila zemská hlavní města (Praha) a další důležitá města (6 v Čechách), která disponovala tzv. plným magistrátem, tedy magistrátem, kde bylo požadováno obsazení všech soudcovských míst zkoušenými právníky. Druhou kategorii tvořila další hospodářsky významná města (22 v Čechách). Jejich magistráty musely disponovat alespoň třemi zkoušenými členy. V případě syndikalizovaných magistrátů postačoval pouze jeden zkoušený radní.
 - 13 Justiční úřad se skládal ze soudce (justiciáře), aktuára a sluhy. Justiční úřady jednaly jménem a na náklad majitele panství. Vrchnost ručila za činnost soudních úředníků, měla však vůči nim právo na případný regres.
 - 14 Zemské soudy byly obecně zeměpanské (Praha, Brno). Ve Slezsku existovaly i zemské soudy knížecí (Těšín, Opava, Bílsko a Jánský Vrch) s částečně odlišnou agendou.
 - 15 Nejvyšší dvorský lenní soud byl v zásadě jen pomocným orgánem zemského soudu.
 - 16 Jáchymov, Příbram, Kutná Hora a od roku 1804 také Štíbro.
 - 17 Jan Janák – Zdeňka Hledíková: *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha 1989, s. 198. V. Šolle oproti tomu k roku 1848 uvádí 217 magistrátů a 983 justičních úřadů. V. Šolle: *Civilní soudnictví předběžnové*, s. 122.
 - 18 Tento i následující oddíl byly zpracovány zejména na základě práce V. Šolleho. V. Šolle: *Trestní soudnictví předběžnové*, s. 87–142.
 - 19 Mladá Boleslav, Jičín, Nový Bydžov, Chrudim, Tábor, Pelhřimov, České Budějovice, Písek, Klatovy, Plzeň, Loket, Cheb, Žatec, Litoměřice, Praha, Kutná Hora, Hradec Králové, Rakovník, Chomutov, Most.
 - 20 Jednalo se o příslušníky zemských stavů, šlechtu, duchovenstvo, imatrikulované příslušníky univerzit a lyceí a státní úředníky.
 - 21 Kromě těchto dvou kategorií existovalo ještě množství dalších veřejnoprávních deliktů, zejména v oblasti místní policie.
 - 22 Druhým stupněm v rámci soustavy vojenských soudů byla zprvu přímo Dvorská rada válečná. Vojenský apelační soud ve Vídni byl založen roku 1802. Roku 1815 byl sloučen s Apelačním soudem vojenské hranice v Petrovaradině ve Všeobecný vojenský apelační soud ve Vídni. F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 2. Teil, s. 45–46.
 - 23 Tento soud rozhodoval ve druhé instanci o vlastních prvoinstančních rozhodnutích. Odvolací stolice se skládala z konzula, dvou radů, tržního kancléře, aktuára, sluhy a práva znalého přísedícího. A. Domin-Petrushevecz: *Neuere österreichische Rechtsgeschichte*, s. 98–203.
 - 24 Ch. d'Elvert: *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte*, s. 465–469. Dále byly zřízeny:
 - a) Patentem z 18. dubna 1782 (č. 45 sb. j. z.) a normou č. 57/1782 sb. j. z. byl zřízen VAS v Celovci (Klagenfurt) pro Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Gorici a Gradišku, Přímoří, Terst, Tyrolsko a Vorarlbersko s účinností od 1. července 1782.
 - b) Stejným patentem a normou č. 58/1782 sb. j. z. byl zřízen VAS ve Freiburgu (spojený se zemskou vládou) pro hrabství Falkenstein a rakouské území v jihozápadním Německu (Vorderösterreich) taktéž k 1. červenci 1782, existence tohoto soudu však trvala pouze krátce. Dvorním dekretem z 23. ledna 1787 byl k 1. červenci téhož roku zrušen a jeho působnost převzal VAS ve Vídni. Na krátkou dobu byl opět obnoven v roce 1791.

- c) Níže uvedeným dvorským dekretem z 12. dubna 1782 (č. 44 sb. j. z.) a normou č. 129/1783 sb. j. z. byl Moravský královský tribunál v Brně reorganizován ve VAS pro Moravu a Slezsko s aktivací 1. května 1783.
- d) Patentem z 27. prosince 1790 (č. 98 sb. j. z.) ztratil VAS v Celovci k 1. květnu 1791 působnost nad Tyrolskem a Vorarlberskem ve prospěch nově zřízeného VAS v Innsbrucku, který byl zároveň třetí instancí pro Lichtenštejnské knížectví. Na základě dvorního dekretu z 12. září 1817 vznikl VAS v Řijeci pro Přímorí, roku 1822 byl opět sloučen s VAS v Celovci. Roku 1783 byl taktéž tribunál (apelační soud) ve Lvově přeměněn ve VAS pro Halič-Vladiměř a Bukovinu, jen krátce existoval VAS v Krakově (založený roku 1796) pro západní Halič. Solnohradsko náleželo po svém připojení k Rakousku pod VAS ve Vídni. Roku 1815 byly zřízeny VAS v Benátkách a Miláně, téhož roku byl zřízen VAS pro Dalmácii v Zadaru.
- 25 V. Urfus uvádí jako datum zániku apelačních směnečných soudů 1. 5. 1782. Valentin Urfus: *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 248. Z dvorního dekretu ze 4. dubna 1783 lit. j) však jednoznačně vyplývá, že Apelační směnečný soud v Praze měl ukončit svoji činnost k 31. květnu 1783. Tento dekret, který obsahuje seznam soudů rušených k 1. 6. 1783, se nachází v knize reskriptů č. 14 (NA, fond AS, inv. č. 90, s. 446).
- 26 Jelikož se jednalo zároveň o vrchní kriminální soud, je taktéž označován jako Všeobecný apelační a vrchní kriminální soud v Praze (K. k. allgemeines Appellations- und Kriminalobergericht im Kgr. Böhmen).
- 27 Tento dekret je zvláště zajímavý z hlediska skutečnosti, že nám dává nahlédnout pod pokličku vlastní reorganizace soudu. Presidenti VAS i nového ZS byli společně oprávněni z dosavadních pracovníků těchto institucí (popř. nižších zemských úředníků a dalších uvedených kategorií) doporučit císaři ke jmenování personál VAS, ZS i společný kancelářský personál. Na osobní vztahy a dosavadní zařazení neměl být brán ohled, naopak hlavními kritérii měly být schopnosti, služební stáří (senium) a platové zařazení. Dále se měla zohlednit funkce VAS jakožto HNL, tedy že VAS potřeboval tři rady a sekretáře znalé agendy HNL. Také mělo být dbáno na to, aby u obou soudů působily osoby znalé lenních, deskových, poddanských a veřejnoprávních (consensuálních) záležitostí. Tento dekret je přetištěn v J. Schmidt, *Monographie*, s. 109–113, originál se nachází v NA (NA, fond AVS, normálie 1807–1850, inv. č. 1747, Or. 14, karton 759).
- 28 Norma č. 147/1783 sb. j. z. stanovila datum o měsíc pozdější.
- 29 Pro srovnání:
- a) VAS v Brně se skládal dle dvorního dekretu č. 129/1783 sb. j. z. z presidenta, kterým byl zemský šéf (zemský hejtman), vicepresidenta (zemský komoří), devíti radů, tří sekretářů, jednoho radního protokolisty a registrátora, který byl zároveň expeditorem. Personál kanceláře VAS (společný se ZS) pak z úředníka podacího protokolu, jeho adjunkta, čtyř registrantů, dvanácti kancelistů, osmi sluhů a topiče. Dvorním dekretem z 6. července 1790 se soud zcela osamostatnil a získal vlastního presidenta.
- b) VAS v Celovci (č. 57/1782 sb. j. z.) se skládal z presidenta, vicepresidenta, čtrnácti radů, tří sekretářů, tří radních protokolistů, registrátora, expeditora, úředníka podacího protokolu, jeho adjunkta, čtyř registrantů, deseti kancelistů, pěti sluhů a topiče.
- c) VAS ve Freiburgu (č. 58/1782 sb. j. z.) se skládal z presidenta (šéfa zemské vlády), tří apelačních radů, sekretáře a radního protokolisty. Činnost kanceláře zajišťovali zaměstnanci zemské vlády. Senáty tohoto soudu byly doplňovány presidentem o rady zemské vlády.
- d) VAS ve Vídni (č. 47/1782 sb. j. z.) se skládal z presidenta, vicepresidenta, čtrnácti radů, tří sekretářů, tří radních protokolistů a expeditora. Personál kanceláře soudu (společný se ZS) z registrátora, devíti registrantů, úředníka podacího protokolu, jeho tři adjunktů, dvaceti pěti kancelistů, patnácti sluhů a topiče. Viz také Ch. d'Elvert: *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte*, s. 473.
- 30 Postavením kancelistů se zabýval § 92 – I VSI. Pracovní doba kancelisty v pracovní dny trvala od 8 do 12 hodin a od 15 do 18 hodin. I ve volné dny musela část kancelistů držet službu. Rozdělením kancelistů a soudních sluhů mezi oba soudy (VAS, ZS) se zabývala vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784. Ke každému soudu mělo být přiděleno deset kancelistů. V případě, že u některého soudu bylo v určitý čas více práce než u druhého, mohl expeditor přidělit zaměstnance tam, kde bylo zapotřebí. Na kancelisty a hlavně na jejich docházku měl dohlížet expeditor. Hříšníky měl hlásit presidentovi soudu. Vnitřní instrukce ze 7. ledna 1788 stanovila, že rozdělení kancelářského personálu je záležitostí presidenta VAS. I o dočasném přidělení pracovníka k jiné činnosti musel rozhodovat president. Obě instrukce se nacházejí v NA (NA, fond AVS, inv. č. 1730, karton 301).
- 31 Povinnosti soudních sluhů měly být dle vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 následující: a) jeden sluha měl být k dispozici úředníkovi podacího protokolu, b) další sluha měl být k dispozici presidentovi soudu (v jeho nepřítomnosti vicepresidentovi), c) třetí sluha měl být přidělen k obsluze radní místnosti soudu a d) ostatní sluhové měli roznášet expeditury. K jednotlivým úlohám soudní sluhů přiděloval expeditor.
- 32 Toto pravidlo se samozřejmě netýkalo kancelářských akcesistů, diurnistů a podobných pomocných sil. Viz J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 120.
- 33 Dvorní dekret z 29. března 1790 (č. 5 sb. j. z.), viz také J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 114. Na druhé straně J. Kalousek uvádí s odkazem na dvorní dekret z 12. srpna 1791 (tj. dekret vyšlý v odpověď na druhý spis desiderii stavů českých), že čeští stavové si prosadili, aby presidentem VAS v Praze mohl být jen pán s deskovými statky v Čechách, jelikož tento úřad byl spojen s titulem nejvyššího hofmistra. Josef Kalousek: *České státní právo*. Praha 1892, s. 505.
- 34 Dvorní dekret z 29. března 1790 (č. 5 sb. j. z.). Viz také J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 115.

- 35 Pokud pozice presidenta nebyla obsazena, nebo byl prezident nepřítomen, skládal vicepresident přísahu před NJÚ nebo zemským šéfem. F. Haimlerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 148.
- 36 K platovým poměrům u VAS v Praze viz J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 160–161 a J. Schmidt: *Monographie*, s. 29 a 32.
- 37 Roku 1784 – 6072 exhibitů, 1819 – 15597, 1830 – 19777, 1849 – 20113. Johann Ferdinand Schmidt von Bergenhold: *Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung im Königreiche Böhmen von den ältesten Zeiten bis zum 21. September 1865*. Prag 1866, s. 444.
- 38 J. Schmidt: *Monographie*, s. 32, 34 a 36.
- 39 Dvorní dekrety z 1. dubna 1786 (č. 538 sb. j. z.) a z 10. února 1786 (č. 526 sb. j. z.). Josefínská úprava požadovala dle dvorního dekretu z 1. března 1787 (č. 101 sb. j. z.) vypsání konkurzu na uvolněná místa.
- 40 I. Beidtel: *Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung*, 1. Teil, s. 449. Viz také dvorní dekret z 10. března 1791 (č. 124 sb. j. z.).
- 41 Z důležitých důvodů mohl dle svého uvážení ještě rozšířit. J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 164 a 166.
- 42 Tj. úředníka majícího na starost vedení radního protokolu. Radní protokolista musel mít dle dvorního dekretu z 15. ledna 1787 (č. 619 lit. d) sb. j. z.) právní vzdělání získané alespoň v některém z lyceí.
- 43 Sekretáři měli na starost koncipování některých soudních písemností, podepisování výměrů, spolupodepisování dekretů a některé důležité úřední úkony.
- 44 J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 120.
- 45 F. Haimlerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 71, 117 a 118.
- 46 Dle vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 náležel dohled nad kanceláři v zásadě vicepresidentovi. Každý kancelista musel v sobotu vypracovat zprávu o své týdenní činnosti. Tyto zprávy musel expeditor v neděli ráno spolu s výkazy o činnosti soudních sluhů zaslat vicepresidentovi. Také mu musel sdělit plán přidělení sluhů k jednotlivým úlohám na příští týden. Vnitřní instrukce ze 7. ledna 1788 světovala dohled nad docházkou kancelářského personálu presidentovi soudu. Vedoucí úředníci kanceláře mu museli denně předkládat prezenční listiny. Konečné povolení k nepřítomnosti (Absentierungserlaubnis) a k dřívějšímu odchodu z práce náleželo presidentovi (totéž platilo pro sekretáře). Vedoucí úředníci mohli udělovat mimořádná dovolení z důvodu nemoci/jiného mimořádného důvodu, tato dovolení museli zanést do prezenční listiny.
- 47 Marie Stupková a kol.: *Apelační a vrchní trestní soud v Praze (1548) 1783–1850 (1904)*. Inventář. 1. díl. Praha 1982, s. 5.
- 48 J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 168. Kancelářský akcesista byl neplacený pomocný písař připravující se na pozici kancelisty.
- 49 M. Stupková: *Apelační a vrchní trestní soud v Praze*, 1. díl, s. 5.
- 50 J. Schmidt: *Monographie*, s. 36.
- 51 Spisová manipulace se řídila ustanoveními patentu z 9. září 1785 (č. 464 sb. j. z.), tedy Všeobecnou soudní instrukcí (VSI), zejména její první částí (I VSI). Ještě dříve upravovala manipulaci instrukce presidenta soudu pro expeditora z 23. listopadu 1784 s účinností od 1. ledna 1785. Další vnitřní instrukce pro kancelář představovaly připomínky presidenta soudu pro sekretáře, expeditora, protokolisty a zbylý kancelářský personál ze 7. ledna 1788 (viz pozn. 30).
- 52 J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 165. Oproti výše uvedenému však Auersperg uvádí, že zasedání soudu se konala během týdne většinou jen tříkrát.
- 53 § 53 – I VSI, dvorní dekret č. 47/1782 lit. i) sb. j. z. a dvorní dekret ze 17. prosince 1784 (č. 379 sb. j. z.).
- 54 Jisté nahlédnutí do každodenních problémů soudu nám dává vnitřní instrukce ze 7. ledna 1788. Radní protokolisté často pozdě předkládali radní protokoly k aprobaci. Nejčastější výmluvou byla nečitelnost písma radů a skutečnost, že někteří radové si odnášeli spisy domů. Z tohoto důvodu prezident přikázal, aby referenti vždy odevzdali svůj přednes i se spisem, a zakázal odnášení spisů z budovy soudu bez povolení. Pokud nemohl některý protokolista přednes přečíst, byl příslušný rada povinen s ním celý přednes projít.
- 55 Dvorní dekret z 27. února 1783 (č. 123 sb. j. z.) a § 45 – I VSI.
- 56 President měl dbát na to, aby se radové v senátech prošťřídali. Tímto způsobem se celé kolegium soudu mělo lépe poznat (§ 46 – I VSI).
- 57 Viz také J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 121 a 164. Zároveň uvádí, že v plné radě VAS se projednávaly záležitosti zákonodárství, zemské ústavy, organizace podřízených soudů, udělení milostí a podobně.
- 58 K nejvyšším rozhodnutím z 1. 12. 1821 a 21. 4. 1838 viz J. Schmidt: *Monographie*, s. 33 a 34.
- 59 Dle vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 náleželo vyměřování a vybírání poplatků v lenních a civilních záležitostech komornímu poplatkovému úřadu (Kammeraltaxamt).
- 60 Příklad vzoru rozsudku VAS: Das k. k. Appellationsgericht hat befunden, das in der Rechtssache N. N. Klägers eines, wider den N. N. Beklagten anderen Theils, wegen Herstellung des dem Kläger durch Urteil vom ... aufgetragenen Beweises, von dem ... Landrechte unterm ... geschöpft Urteil über die von dem Kläger ergriffene Appellation zu bestätigen, oder dahin abzuändern ... Welches dem ... Landrechte zur Verständigung der Parteien mit Rückanschließung der Akten und der Beweggründe des Appellationsurtheils hiermit erinnert wird.
- 61 Prostřednictvím presidiálních nót VAS vedl korespondenci s politickými a finančními zemskými i dvorskými úřady, tedy s těmi úřady, které nebyly VAS ani podřízeny, ani nadřizeny. Viz dvorní dekret z 9. ledna 1783 (č. 114 sb. j. z.). Žádost o dožadání (Ersuchschreiben) byla používána při korespondenci s nepodřízenými patrimoniálními úřady.

- 62 J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 137. Vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 obsahovala ohledně dekretů pro podřízené úřady odlišnou úpravu. Před její účinností podepisoval dekry prezident a sekretář, poté již stačil podpis sekretáře. Instrukce zároveň stanovila, že insinuaaty pro adresáty v jiných zemích (Morava) mají mít formu uzavřeného reskriptu. Dvorní dekret z 28. července 1797 (č. 361 sb. j. z.) stanovil, že veškerá nařízení VAS, vydaná prostřednictvím tištěných cirkulářů, musí podepsat prezident, viceprezident a jeden z radů.
- 63 Totéž stanovila vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 s odkazem na dvorní dekret z 22. října 1784.
- 64 Dle vnitřní instrukce z 23. listopadu 1784 měly být u VAS v Praze vedeny tyto úřední knihy: a) kniha instalací (Installationsbuch), b) kniha závěrů kolegia (Buch für die conclusa collegii), c) pamětní kniha (Liber memorabilium et iuramentorum), d) kniha komisí (Commissionsbuch), e) černá kniha (das schwarze Buch), f) kniha reskriptů (Liber rescriptorum et cynosurarum) a g) zvláštní kniha k evidenci ze spisovny vypůjčených spisů.
- 65 Dvorní dekret č. 147/1783 lit. a) sb. j. z. (viz výše) stanovil, že pražský VAS má stejnou působnost, jako ostatní VAS ve svých obvodech. Působnost všeobecných apelačních soudů zprvu také subsidiárně upravovala norma č. 47/1782 sb. j. z. (instrukce pro vídeňský VAS, viz výše). Dle této normy (sub a) byl VAS všeobecnou druhou instancí ve věcech sporných i nesporných s výjimkou záležitostí vojenských a horních. VAS (sub b) byl zároveň vrchním kriminálním soudem svého obvodu v rámci dosavadního systému trestního soudnictví. Náleželo mu zkoušení a vydávání dekretů o zvolitelnosti soudců, zkoušení a jmenování advokátů. Patent z 11. dubna 1782 (č. 43 sb. j. z.) k působnosti VAS ve Vídni mimo jiné stanovil, že VAS mají podléhat i prvoinstanční soudy dosud přímo podřízené NJÚ či jiným soudům s výjimkou soudů vojenských a horních. Vyloučení horních soudů z působnosti soudů apelačních bylo ukončeno § 5 patentu z 3. dubna 1783 (č. 126 sb. j. z.). Pouze Všeobecnému apelačnímu soudu ve Vídni na základě dvorního dekretu ze 14. října 1785 (č. 481 sb. j. z.) instančně podléhal soud dvorního maršálka.
- 66 Patent z 11. dubna 1782 (č. 43 sb. j. z.) stanovil, že VAS rozhodoval o odvoláních od biskupských soudů, pokud se nejednalo o rozhodování ohledně platnosti svátosti či trvalého/dlouhodobého rozvodu od stolu a lože. VAS měl zejména rozhodovat rekurzy ve věcech zasnoubení, závaznosti odškodnění, alimentace, atd.
- 67 Viz § 1 patentu z 9. dubna 1782 (č. 41 sb. j. z.).
- 68 Grund-, Markt-, Dorf-, Vogt- und Obrigkeitengerichte.
- 69 Ostatní soudy první instance v Čechách byly k 1. 7. 1784 zrušeny (s výjimkou HNL a vojenských soudů).
- 70 Viz také dvorní dekret z 12. srpna 1782 (č. 68 sb. j. z.). VAS náležel vrchní dohled nad poručenskou agendou, včetně té, kterou spravovala vrchnost, na základě dv. dekretu z 28. července 1832 VAS povoloval delegaci této agendy.
- 71 Dvorní dekry z 1. srpna 1788 (č. 879 sb. j. z.) a z 24. listopadu 1808 (č. 869 sb. j. z.).
- 72 Dvorní dekry z 30. září 1782 (č. 86 sb. j. z.), 16. března 1790 (č. 3 sb. j. z.), 9. května 1818 (č. 1453 sb. j. z.) a 9. dubna 1824 (č. 1999 sb. j. z.). Je nutno odlišit delegaci z důvodu vyloučení soudu z projednávání určitého případu od perhorecence, tedy o vyloučení konkrétního soudce dle § 62 OSŘ.
- 73 Ohledně působnosti VAS obecně viz V. Šolle: *Civilní soudnictví předbřeznové*, s. 142 a 143, dále F. Haimler: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 2. Teil, s. 247 až 251.
- 74 Oba zmíněné dekry se nacházejí v knize reskriptů č. 14 (NA, fond AS, inv. č. 90, s. 386 a 409). Ch. d'Elvert v této souvislosti uvádí dvorní dekret z 10. ledna 1783. Ch. d'Elvert: *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte*, s. 469.
- 75 Viz J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 143 a následující.
- 76 Tato lhůta se týkala nejen odvolání, ale i revizí a zmatečných stížností. Viz § 9 patentu z 9. dubna 1782 (č. 41 sb. j. z.).
- 77 ... wodurch der Hauptsache kein Nachteil zuwächst.
- 78 ... welche wechselseitige Beschimpfungen aufheben.
- 79 §§ 28 a 30 konkurzního řádu, tj. patentu z 1. května 1781 (č. 14 sb. j. z.).
- 80 Dvorní dekry z 13. října 1783 (č. 199 sb. j. z.) a z 14. června 1787 (č. 684 sb. j. z.).
- 81 § 36 patentu o lichvě z 2. prosince 1803 (č. 640 sb. j. z.). Jednalo se ale o zvláštní řízení, jež svým obsahem silně zasahovalo do oblasti trestního práva. Výjimku představoval dle § 35 téhož patentu rozsudek, založený na nepřímých důkazech, v tomto případě musel ještě před vyhlášením VAS prvoinstanční rozsudek potvrdit. Viz také V. Šolle: *Trestní soudnictví předbřeznové*, s. 98.
- 82 Tato problematika byla složitější. Viz § 259 OSŘ, dále např. dvorní dekret z 18. dubna 1785 (č. 409 sb. j. z.).
- 83 Totéž se týkalo i odůvodnění, odpovědi, zmateční stížnosti i oznámení o podání revize. Venkovem zákon rozuměl veškeré soudy mimo zemské hlavní město.
- 84 Rezoluce z 11. září 1784 (č. 335 lit. u) sb. j. z.) a z 31. října 1785 (č. 489 lit. oo) sb. j. z.) a dvorní dekret z 19. května 1786 (č. 550 lit. b) sb. j. z.).
- 85 Dvorní dekret z 14. října 1785 (č. 485 sb. j. z.) umožňoval ještě další prodloužení, ale druhá strana se pak mohla k tomuto vyjádřit.
- 86 Rezoluce z 31. 10. 1785 (č. 489 lit. mmm) sb. j. z.). Předtím na základě rezoluce č. 335/1784 sb. j. z. platilo, že VAS neměl brát na odůvodnění ohled jen tehdy, pokud druhá strana tuto skutečnost namítla.
- 87 Dvorní dekret z 30. září 1782 (č. 87 sb. j. z.).
- 88 Úprava také v dekretě z 13. února 1784 (č. 241 a 242 sb. j. z.) a 25. srpna 1783 (č. 179 sb. j. z.).
- 89 Dvorní dekret z 20. února 1784 (č. 244 sb. j. z.).
- 90 J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 148 a 149.

- 91 Viz dvorní dekret z 15. ledna 1787 (č. 619 lit. e) sb. j. z.).
- 92 Pokud byl jiný opravný prostředek přípustný, mohl stěžovatel podat zmateční stížnost pouze spolu s tímto prostředkem.
- 93 Rezoluce z 14. června 1784 (č. 306 lit. q) sb. j. z.).
- 94 Dvorní dekrety z 10. května 1784 (č. 286 sb. j. z.) a z 14. listopadu 1785 (č. 494 sb. j. z.).
- 95 Dále viz dvorní dekrety z 20. prosince 1782 (č. 108 sb. j. z.) a 30. prosince 1782 (č. 113 sb. j. z.).
- 96 Dvorní dekret z 27. srpna 1784 (č. 330 sb. j. z.).
- 97 Viz B. Šalák: *Organizace a působnost Apelačního soudu v Praze*, s. 103.
- 98 Tuto problematiku upravovaly rezoluce z 11. září 1784 (č. 335 sb. j. z.) a z 11. června 1784 (č. 306 sb. j. z.) a dvorní dekret z 29. května 1795 (č. 231 sb. j. z.).
- 99 Dvorní dekret z 9. dubna 1824 (č. 1999 sb. j. z.).
- 100 NJÚ rozhodoval v případech, že případ delegace se týkal soudů z více provincií. F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 164 a 165.
- 101 Wenn die Verurteilung sich bloß auf einen aus zusammentreffenden Umständen hergeleiteten Beweis gründet.
- 102 Viz V. Šolle: *Trestní soudnictví předbřeznové*, s. 116 a násl.
- 103 Tj. krivě svědectví, krivá přísaha, vydávání se za úřední osobu.
- 104 Úprava byla prakticky totožná s §§ 194, 195 a 196 OSŘK.
- 105 Pokud byl rekurz pouze ohlášen, ale nebyl ve lhůtě vypracován, soud zaslal zaprotokolované ohlášení rekurzu.
- 106 V případech delších trestů, nebo pokud rozsudek vynesl NJÚ, rozhodoval NJÚ.
- 107 §§ 113 a 117 – I VSI, list vlastnoruční z 22. listopadu 1783 (č. 212 sb. j. z.) a dvorní dekret z 6. února 1792 (č. 248 sb. j. z.). F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 2. Teil, s. 249.
- 108 Tj. zemského hlavního města, VKS v Praze tak prováděl vizitace u pražského KS.
- 109 Dvorní dekret z 22. září 1821 (č. 1801 sb. j. z.).
- 110 F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 142, 2. Teil, s. 249.
- 111 Výkazy byly totiž dle Franciscany zasílány prostřednictvím KÚ.
- 112 Vlastně se jednalo o výkaz činnosti radů soudu jakožto referentů v jednotlivých záležitostech. Evidoval se celkový počet přidělených a přednesených případů, dále počet vypracovaných zpráv pro NJÚ, civilních rozsudků druhé instance, vyřízených rekurzů, zmatečních stížností, kriminálních rozsudků, milostí, žádostí o stallus advocandi a kurentálií.
- 113 Zkoušení měl na starosti VAS v součinnosti s guberniem. J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 133; V. Šolle: *Civilní soudnictví předbřeznové*, s. 122.
- 114 V. Šolle: *Trestní soudnictví předbřeznové*, s. 108.
- 115 Tento dekret stanovil, že zkoušeného purkmistra Prahy měl jmenovat panovník na návrh gubernia a VAS, jeho náměstka pak přímo jmenovalo gubernium s VAS. Pokud se gubernium s VAS neshodlo, jmenování provedla spojená kancelář s NJÚ, popřípadě panovník. Starosty „venkovských“ měst měl jmenovat VAS s guberniem na návrh KÚ. KÚ rovněž měly VAS a guberniu navrhovat starosty a rady municipálních a poddanských měst. V případech municipálních a poddanských měst musely KÚ své návrhy nejprve předkládat vrchnosti, v případě královských a věnných měst podkomořímu. F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 125–137.
- 116 Panovník mohl prostřednictvím NJÚ některé kandidáty od vykonání zkoušky dle dvorního dekretu z 3. ledna 1810 (č. 885 sb. j. z.) dispenzovat. K jazykovým znalostem viz dvorní dekret z 30. listopadu 1787 (č. 750 sb. j. z.).
- 117 Dvorní dekret z 18. července 1797 (č. 359 sb. j. z.). Tato podmínka neplatila, pokud některý z členů komise dříve působil jako soudce u horního soudu.
- 118 Dvorní dekret z 5. prosince 1812 (č. 1018 sb. j. z.).
- 119 F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 92, 116, 137, 148 a 149. K obsazování míst u horních soudů se VAS nevyjadřoval.
- 120 Dříve dle dvorního dekretu ze 17. dubna 1787 (č. 666 sb. j. z.) advokátská zkouška platila pouze pro příslušnou zemi. Zároveň před zavedením numeru clausu (roku 1821) pro advokáty platilo, že samotné splnění podmínek a úspěšné vykonání zkoušky stačilo, aby byl kandidát VAS připuštěn k výkonu advokacie (§ 411 OSŘ). Ovšem již roku 1802 byly nejvyšším rozhodnutím zastaveny advokátské zkoušky, a tudíž i růst počtu advokátů. Konání zkoušky bylo možné jen se souhlasem panovníka. Karel Malý a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2003, s. 193.
- 121 Např. na základě dvorního dekretu z 31. prosince 1787 (č. 759 sb. j. z.) musely ZS a magistráty hlavních měst provincií každý měsíc VAS hlásit výtky udělené advokátům. Ohledně zkoušek advokátů viz F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 177–182.
- 122 F. Haimerl: *Die Lehre von den Civilgerichtsstellen*, 1. Teil, s. 244 a 247. Do té doby neměl VAS na přijímání notářů žádný vliv, viz dvorní dekret z 10. prosince 1787 (č. 754 sb. j. z.).
- 123 Např. dvorním dekretem z 19. prosince 1785 (č. 504 sb. j. z.) byla VAS stanovena povinnost provést zvláštní šetření ohledně venkovských měst. V první řadě měl přezkoumat podklady pravomoci jejich soudů a dále zjistit, zda je příslušné město schopno platit náklady syndikalizovaného magistrátu odhadované ročně nejmeně na 450 zlatých.

- 124 Die Haimerla VAS (HNL) náležela pouze reálná jurisdikce (Realgerichtsbarkeit). Civilní osobní (Personalgerichtsbarkeit) i kriminální jurisdikce náležely příslušným civilním (ZS) a kriminálním soudům. F. Haimerl: *Die deutsche Lehenhauptmannschaft*, s. 31.
- 125 K tomuto podrobněji i k vývoji HNL před rokem 1783 obecně viz B. Šalák: *Organizace a působnost Apelačního soudu v Praze*, s. 116–112. Ke zde podanému výkladu by bylo vhodné dodat, že HNL roku 1818 ztratilo vliv na obsazování místa loketského hejtmána. K vývoji HNL v letech 1783 až 1835 zároveň odkazují na výklad F. Haimerla. F. Haimerl: *Die deutsche Lehenhauptmannschaft*, s. 30–38.
- 126 Schmidt uvádí, že takto ztracených lén bylo 57. J. Schmidt: *Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung*, s. 432. Ohledně stavu německých lén před depurací je možno odkázat na seznamy lén uvedené Auerspergem (nejspíše k začátku 19. století) a Haimerlem (k roku 1762). J. Auersperg: *Geschichte*, 1. Teil, s. 135–137. F. Haimerl: *Die deutsche Lehenhauptmannschaft*, s. 76–77.
- 127 Aš (Asch), Horní Podhradí (Oberneuberg), Dolní Podhradí (Unterneuberg), Smrčina (Sorg), Luby (Schönbach) a Mikulášský Vrch (Niklasberg).
- 128 J. Schmidt: *Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung*, s. 432 a 433. F. Haimerl podává poněkud odlišný seznam. F. Haimerl: *Die Lehre von Civilgerichtsstellen*, 2. Teil, s. 36 a 37.
- 129 Valdsaská, notthafitská, leuchtenbergská a redwitzká léna.
- 130 Přetištěny v F. Haimerl: *Die deutsche Lehenhauptmannschaft*, s. 122–130.
- 131 Jemuž předcházelo nejvyšší rozhodnutí z 3. června 1835. Dekret z 10. 8. 1835 je zároveň přetištěn v J. Schmidt: *Monographie*, s. 113–115.
- 132 Dvorním dekretem z 22. srpna 1836 (č. 152 sb. j. z.) bylo dále stanoveno, že v záležitostech německých lén má být rozhodováno na základě lombardského lenního práva. Dříve soud rozhodoval na základě německého státního a lenního práva. J. Schmidt: *Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung und Gerichtsverfassung*, s. 433 a 434.
- 133 Karel Beránek – Věra Uhlířová: *Hejtmanství německých lén 1501 (1251) – 1849 (1906)*. Inventář. Praha 1963, s. 8.
- 134 Václav Šolle: *Počátky buržoazního soudnictví v českých zemích*. I. část. In: Sborník archivních prací, 18, č. 1, 1968, s. 137.
- 135 Po svém založení se Vrchní zemský soud v Praze skládal z presidenta, senátního presidenta, čtyřiceti radů, dvou sekretářů a dalších kancelářských úředníků a soudních sluhů. Zprvu (1850–1852) byl příslušný v civilních věcech pro odvolání proti prvoinstančním rozhodnutím zemských soudů a zároveň byl třetí instancí proti druhoinstančním rozhodnutím zemských soudů. V trestních věcech pak rozhodoval jako obžalovací komora o návrzích na „vydání v obžalovanost“ a o některých stížnostech proti rozhodnutím okresních soudů sborových a zemských soudů. Věcná příslušnost vrchních zemských soudů však byla od té doby mnohokrát značně měněna.

Das allgemeine Appellationsgericht in Prag

Boris Šalák

Zusammenfassung

Diese Studie befasst sich mit der Geschichte des allgemeinen Appellationsgerichts in Prag zur josephinischen Zeit und im Vormärz, beziehungsweise der Zweck dieser Studie ist herauszufinden, welche Stellung dieses Gericht im Rahmen der damaligen Justiz einnahm. Die Studie konzentriert sich vor allem auf die Organisation und die Zuständigkeit des Gerichts. Allgemeines Appellationsgericht in Prag gehörte zu den wichtigsten Justizinstitutionen seiner Zeit in unserem Territorium. Es handelte sich um das Gericht der zweiten Instanz mit der Zivil- und Strafrichterbarkeit. Sein örtlicher Wirkungsbereich bestand aus Böhmen. Das Gericht funktionierte zwischen den Jahren 1783 und 1850, diese Periode ist auch die Zeit, auf die sich diese Arbeit konzentriert. Dieses Gericht war keine neue Institution, es war ein Nachfolger der Appellationskammer, die schon seit dem Jahre 1548 existierte. Im Jahre 1850 wurde das Gericht im Rahmen der Reform des Justizwesens in das Oberlandesgericht in Prag umgestaltet.

Die böhmische Appellationskammer wurde im Jahre 1783 in das allgemeine Appellationsgericht in Prag transformiert. Die allgemeinen Appellationsgerichte waren staatliche und vollbürokratisierte Institutionen, die im Rahmen der josephinischen Justizreform durch die Umwandlung der bisherigen Appellationsgerichte und durch die Neugründungen entstanden sind. Das allgemeine Appellationsgericht in Prag setzte sich zuerst aus dem Präsidenten, Vizepräsidenten und siebzehn Räten zusammen. Die Anzahl der Räte wurde allmählich erweitert. Das Gericht beschäftigte auch mehrere Hilfsbeamten und Diener. Dieses Gericht war in Zivilsachen für die Entscheidungen über Rechtsmittel gegen Entscheidungen fast aller Gerichte erster Instanz im Kgr. Böhmen zuständig. Im Strafverfahren übte das Gericht die Funktion des Kriminalobergerichts aus. Dem Gericht oblag ebenfalls die Justizverwaltung, d. h. die Überwachung der Organisation und Disziplin der untergeordneten Gerichte. Das allgemeine Appellationsgericht in Prag wirkte also bis 1836 als die deutsche Lehenhauptmannschaft.

Die Bedeutung dieser Institution für die Entwicklung der Justiz liegt in der Tatsache, dass dieses Gericht zur Zentralisierung, Bürokratisierung und Verstaatlichung der Justiz beigetragen hat.